

Ελευθερόπολις

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΩΝ ΑΠΟΚΟΡΩΝΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ 10ος, ΦΥΛΛΟ 44ο, ΙΑΝΟΥΡΙΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2007, ΤΙΜΗ 0,01 ΕΥΡΩ, ΣΟΥΛΙΟΥ 124 ΤΚ 173 42 ΑΘΗΝΑ

Τα κάλαντρα του Λαζάρου

Χαίρετε εσείς χριστιανοί που είστε εδώ τριγύρω
ακούσετε να σας επώ το θαύμα του Σωτήρος.

Θαύμα μεγάλο έγινε στην πόλη Βηθανία
και στους ανθρώπους έδειξε την άνω βασιλεία.

Έδειξε πως ο άνθρωπος έχει ψυχή και σώμα
φεύγει η ψυχή στους ουρανούς και το κορμί στο χώμα.

Εβραίος εκατείχετο να γίνει Φαρισαίος
μα ήταν φίλος του Χριστού πολύ αγαπημένος.

Στα δεκατέσσερα Μαρτίου και στα τριάντα τρία
ο Λάζαρος απόθανε εν πόλη Βηθανία.

Τα κάλαντρα της Μεγάλης Παρασκευής δημοσιεύονται στη
σελίδα 14.

Πάσχα 2007

Η Ανάσταση: Έργο του Φώτη Κόντογλου (1896-1965)

«Ηγέρθη, ουκ έστιν όδε· ίδε ο τόπος όπου έθηκαν αυτόν...»

Ολόκληρη τη σχετική περικοπή από το κατά Μάρκον ευαγγέλιον: «Και διαγενομένου του Σαββάτου...» που το βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου θ' ακούσαμε στον αυλόγυρο του Αγίου Νικολάου, δημοσιεύουμε στην περίφημη μετάφραση του Μαξίμου του Καλλιουπολίτου του 1638, στη σελίδα 20.

Το νέο Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου μας, που προέκυψε από τις εκλογές της Κυριακής 21 Ιανουαρίου 2007, και από τη συγκρότηση που ακολούθησε, έχει ως εξής:

Πρόεδρος	Τερεζάκης Γιάννης
Αντιπρόεδρος	Αλβανός Γεώργιος
Γενική Γραμματέας	Μαρινάκη Γεωργία
Ταμίας	Τερεζάκη Σοφία του Ελ.
Μέλη	Βασσάλου Κική, Καβρουλάκη Καίτη, Καβρουλάκη, Ρένα, Παπαδημητρίου Νικόλαος, Τερεζάκης, Σταύρος, Τσακιράκης Ιωάννης, Τσιτσιριδής Ελένη

Εξελεκτική Επιτροπή: Βαγιωνάκης Ιωάννης, Λαμπαθάκης Βασίλης, Τσιτσιριδής Ευδοξία

Αναπληρωματικά Μέλη του νέου Δ.Σ.: Βαγιωνάκης Γεώργιος, Γαβριηλίδης Χριστόφορος Ιωάννης, Κοτίδης Βασίλειος, Παπαγιαννάκης Σπύρος, Τερεζάκη Σοφία του Μιχ., Τσιτσιριδής Κωνσταντίνος, Φρεσκάκης Γεώργιος

Συνέντευξη του συγχωριανού μας
βουλευτή Χανίων

και τέως Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών
Νίκου Χριστοδουλάκη
φιλοξενούμε στο παρόν τεύχος της «Ελευθερόπολις»
στη σελίδες 8, 9, και 10.

Θέματα του 44^{ου} τεύχους της «Ε»:

- σ. 3 το καρναβάλι στο Δήμο Αρμενίων
- σ. 4 η ροδαρά μας
- σ. 5 το γραμματσάκι του γέρω
- σ. 6-7 θησαυρίσματα της μνήμης των γερόντων μας
- σ. 8-10 συνέντευξη του Νίκου Χριστοδουλάκη στην «Ε»
- σ. 11, 14, 15 οι εκδηλώσεις του συλλόγου μας
- σ. 12-13 οι παλαικές μας φωτογραφίες
- σ. 18-19 το βιβλίο

Εκδηλώσεις του Συλλόγου

ΔΙΗΜΕΡΗ ΕΚΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Ο Σύλλογος Αρμενιανών Αττικής «ο Κριτοβουλίδης» θα πραγματοποιήσει διήμερη εκδρομή το **Σάββατο και Κυριακή 5 και 6 Μαΐου στη Σπάρτη - Μιστρά - Σπήλαιο Λυρού.**

Προθεσμία δήλωσης συμμετοχής έως 15 Απριλίου 2007 στους κ. Ιωάννη Τερεζάκη 2109024610 και Ρένα Καβρουλάκη 2106857578. Με τη δήλωση συμμετοχής καταβάλλετε προκαταβολή 10€.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

Επιτυχίες

Δύο νέοι άνθρωποι από τους Αρμένους, εκπαιδευτικοί, έλαβαν πρόσφατα μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών (MASTER), από το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο Πατρών σε πανηγυρική τελετή που έγινε στην Πάτρα την 10-12-06.

Οι επιστήμονες αυτοί είναι οι κ.κ. **Τσακιράκης Ιωάννης του Στυλιανού** καθηγητής Ανωτάτη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης ΑΣΠΑΙΤΕ και **Προεστάκης Νικόλαος του Ιωάννου** καθηγητής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Θερμά συγχαρητήρια και στους δύο και τους εύχομαι ολόψυχα και σε ανώτερα.

Ιωάννης Προεστάκης

Ο **Γιώργος Χατζηδάκης** γιος του Γιάννη Χατζηδάκη και της Τούλας Μαντωνανάκη μετά από εξετάσεις πήρε το βαθμό του Αρχιψύλακα. Ο σύλλογος μας και η Ελευθερόπολις του εύχονται και εις ανώτερα.

Οι οικονομικές προσφορές μπορούν να κατατίθενται στο λογαριασμό 156/761034-33 της Εθνικής Τράπεζας ή να αποστέλλονται με ταχυδρομική επιταγή στη διεύθυνση: Τσακιράκις Γιάννης, Σουλήου 124, 173 42 Αγ. Δημήτριος και στη συνέχεια να ενημερώνετε την εφημερίδα στο τηλέφωνο 9916613, για να σας σταθεί η σχετική απόδειξη.

Η "Ε" θέλοντας να είναι συνεπής ως προς το χρόνο έκδοσή της, ενημερώνει τους αγαπητούς συνεργάτες της ότι η ύλη που θα δημοσιευθεί στο επόμενο φύλλο θα πρέπει να έχει φτάσει στην εφημερίδα μέχρι 25/5/2007.

ελευθερόπολις

Τριμηνιαία έκδοση
του Συλλόγου Αρμενιανών Χανίων
«Ο ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΙΔΗΣ»

Εκδίδεται με τη συνεργασία του Δημοτικού Διαμερίσματος Αρμενίων

ΚΩΔΙΚΟΣ 4125

Συντακτική Επιτροπή

Βασάλου Κική

Κουρομιχελάκης Βασίλης

Μπουρνάζος Χαράλαμπος

Τερεζάκη Σοφία του Μιχαήλ

Τσακιράκις Γιάννης

Τσιτσιρίδου Ελένη

Τερεζάκη Ρένα

Εκδότης-Διευθυντής

Γιάννης Σ. Τσακιράκις

Σουλίου 124, 173.42 Αγ. Δημήτριος

Τηλ. 210-99.16.613

Fax: 210-99.57.582

Email: Itsakir@otenet.gr

• ISSN 1109-3056

ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ - ΜΝΗΜΗ ΚΑΙ ΧΡΕΟΣ

«Να παρακαλείς για τα παιδιά του κόσμου»

Η ΟΧΤΩ ΜΑΡΤΙΟΥ ΚΑΘΙΕΡΩΘΗΚΕ ως παγκόσμια ημέρα της Γυναίκας. Οι πρώτες γυναίκες που γνωρίσαμε ήταν οι μάνες και οι γιαγιάδες μας. Στο αγαπημένο μας χωριό, πέτρινα τα χρόνια που έζησαν. Ακούραστες, αγόγγυστα, μοχθούσαν νύχτα μέρα. Θυμάμαι τη μόνη τους ανάπαυλα τις σκόλες και τις Κυριακές στην εκκλησία του χωριού στον Αη-Γιάννη. Μα πιο πολύ, ντάλα του καλοκαιριού, τον δεκαπενταύγουστο στις Παρακλήσεις στ' όμορφο παλιό εκκλησάκι της κοίμησης τη Θεοτόκου, δίπλα στα περήφανα πλατάνια και τις κρυστάλλινες πηγές. Στητές και νοικοκυρεμένες, οι πιο πολλές μαυροντυμένες, σαν μυροφόρες άλλου καιρού, κινούσαν με το χτύπημα της καμπάνας, ή λίγο πριν από αυτό, για την εκκλησιά. Πατούσαν με προσοχή το πέτρινο γεφυράκι του μικρού αυλακιού μπροστά της, -μια άσπρη πλάκα- και έμπαιναν στον πρόναο. Άναβαν το κεράκι τους και ενώ προσκυνούσαν με ευλάβεια την άχραντη παλιά εικόνα σιγοπαρακαλούσαν: «Μάνα του θεού μην κάνεις ορφανά. Παναγία μας βλέπει τα παιδιά όλου του κόσμου.» (Θυμάμαι τη γιαγιά να λέει συχνά στην κόρη της «παιδί μου ποτέ σου να μην παρακαλείς την Παναγία για τα παιδιά σου μόνο· να λες Θε μου βλέπε τα παιδιά όλου του κόσμου. Γιατί μέσα σ' αυτά είναι και τα δικά σου»).

Σταυροκοπιούνταν ταπεινά και οι πιο ηλικιωμένες κάθονταν στο βάθος του πρόναου στον ξύλινο πάγκο να ξεποστάσει το κουρασμένο τους κορμί, ν' αλαφρώσει η ψυχή και να ξεχαστούν οι έγνοιες που βασανίζουν το νου. Δεν καταλάβαιναν καλά τις ψαλμωδίες του παπά Λευτέρη και των ψαλτάδων, μα ήταν σίγουρες πως η φιλόνηρω Παναγία καταλάβαινε τη δική τους λαύρα. Έφευγαν λιγότερο κουρασμένες και με την ελπίδα να γεμίσει την ψυχή τους. Γι' αυτό και όταν τύχαινε σε κάποια κάτι δυσάρεστο, τα λόγια τους ήταν από καρδιάς: «Κουράγιο κάνε υπομονή μα πλια(1) είναι τα άδοστα του θεού από δοσμένα. Η Παναγία να σε σκέπει». Και συνέχιζαν τον ίδιο αγώνα τον καλό. Όλα για τους άλλους, τίποτα για τον εαυτό τους. Τα ροζιαμένα άγια χέρια τους ασταμάτητα πιστοί υπηρέτες του νου και της μεγάλης καρδιάς τους. Ο τίμιος ιδρώτας τους σταλαγματιά-σταλαγματιά έγινε πηγή που δρόσισε και στήριξε την ύπαρξη μας. Ο σεβασμός και η περισσή αγάπη μας τις κρατά ολοζώντανες στη μνήμη και στην καρδιά μας. Στο περιβόλι της Παναγίας που λάτρεψαν, ας είναι αναπαυμένες οι ψυχές τους.

Σήμερα αναγνωρίστηκε επιτέλους η ανυπολόγιστη σημασία συνεισφορά της γυναίκας όχι μόνο στην οικογένεια αλλά και σε κάθε τομέα της κοινωνικής ζωής. Μα η χαρά αυτή είναι λειψή αφού χιλιάδες γυναίκες σε διάφορα μέρη του κόσμου, αμόρφωτες, ζουν ακόμη ζωή μαρτυρική κάτω από φοιητές συνθήκες. Οι αδύναμοι βόγγοι της καρδιάς τους τρομαχτικός εφιάλτης που διακόπτει τη μακαριότητα μας. Οι κυρτωμένοι ώμοι τους αδυνατούν να σηκώσουν το βαρύ σταυρό του μαρτυρίου. Και είναι ατέλειωτος ο δρόμος του Γολγοθά. Άραγε θα φανούν από κάπου επιτέλους Σίμωνες Κυρηναίοι; Ας μην ξεχνάμε πως για να είναι πλέρια η χαρά μας πρέπει να χαιρόνται οι άνθρωποι σ' όλα της γης τα πλάτη. Οχτώ του Μάρτη σήμερα. Θυμόμαστε ευγνώμονες το χτες. Χαιρόμαστε εν μέρει για το σήμερα. Και θέλομε να ελπίζομε για το αύριο. Το χρέος μας μεγάλο.

Λεξιλόγιο:

πλια = περισσότερο

ΣΥΓΓΝΩΜΗ

Οχτώ του Μάρτη σήμερα μέρα γιορτής
μέρα ξεφάντωσης, χαράς, παντού στη γη

Όμως πιο κει σε βράχο ερημιάς
γυναίκα Ασιάτισσα, γυναίκα Αφρικανή,
θλιμμένη Παναγιά σημερινή,
τρέμει τη μανιασμένη θάλασσα
/μιας άχαρης ζωής.

Κόρη, μάνα ή σύντροφος, έγχρωμη ή λευκή,
στα χέρια της δε δέχτηκε λουλούδι
δεν ξέρει τι θα πει γιορτή.
Αυλακωμένο πρόσωπο, στεγνό,
που πάνω του πελέκησε της νιότης την ικμάδα
πόνος επίμονος βουβός.

Όταν στο νου μου έρχονται
τα λυπημένα μάτια, τ' απελπισμένα χέρια,
δε θέλω να γιορτάζω δε θέλω να γελώ.
Για τη χαρά μου ντρέπομαι
γυναίκα της Ασίας της Αφρικής γυναίκα
και το κεφάλι σκύβοντας συγγνώμη σου ζητώ,
που στους αδύναμους ώμους σου, χωρίς αιδώ,
ξεχάσαμε τον πιο βαρύ σταυρό
και διώξαμε μακριά σου
της ευτυχίας και χαράς το δίκαιο μερτικό.

Μαίρη Πριπάκη-Κουντάνη

ΤΟ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΡΜΕΝΩΝ 2007 Η μέλισσα και τα μελισσόπουλα

ΣΤΟ ΦΕΤΙΝΟ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ που έγινε στις Καλύβες στις 18 Φεβρουαρίου 2007 συμμετείχε μετά από οχτώ χρόνια και το χωριό μας με ένα πολύ ωραίο άρμα, το ωραιότερο σύμφωνα με τα σχόλια των παρενρισκομένων.

Το θέμα του άρματος ήταν η «**Η ΜΕΛΙΣΣΑ ΜΕ ΤΑ ΜΕΛΙΣΣΟΠΟΥΛΑ**».

Το άρμα πλαισίωσαν πολλά χωριανάκια μας, ντυμένα μελισσόπουλα. Ο Μάρκος Πατεράκης, ο Χρήστος Τσιτσιρίδης, ο Γιώργος Αβερκάκης, ο Μιχάλης Ορφανάκης, ο Λευτέρης Παπαδάκης καθώς και πολλοί άλλοι χωριανοί μας, συμμετείχαν δίνοντας πολύ κέφι στην παρέλαση.

Μελισσοκόμοι, κηφίνες, μπουμπούροι και πολλά μελισσάκια με τραγούδια και χορό παρέλασαν στον κεντρικό δρόμο των Καλυβών δημιουργώντας μεγάλη εντύπωση και πολλά θετικά σχόλια για το χωριό μας και τους ανθρώπους που δούλεψαν για την κατασκευή του άρματος.

Ήταν μια μεγάλη προσπάθεια, λίγων ανθρώπων που μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, παρουσίασαν αυτό το υπέροχο αποτέλεσμα.

Μετά το τέλος της παρέλασης, «η μέλισσα και τα μελισσόπουλα» έφτασαν στην πλατεία των Αρμενών, κι εκεί στήθηκε μεγάλο γλέντι που κράτησε μέχρι τις πρωινές ώρες, όπου παρενρήθηκαν πολλοί συγχωριανοί μας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους χωριανούς μας που βοήθησαν στην κατασκευή του άρματος και ιδιαίτερος τον Μάρκο Πατεράκη με την συζύγο του και τον Χρήστο Τσιτσιρίδη.

Ρένα Τερεζάκη

Νέο Διοικητικό Συμβούλιο στην Ομοσπονδία Σωματείων Αποκορώνου Χανίων

Το νέο Διοικητικό Συμβούλιο της Ομοσπονδίας Σωματείων Αποκορώνου που προέκυψε από τις εκλογές της 11ης Φεβρουαρίου 2007 έχει ως εξής:

Πρόεδρος	Τερεζάκης Γιάννης
Α' Αντιπρόεδρος	Χριστοδουλάκης Γιώργος
Β' Αντιπρόεδρος	Μπραουδάκης Βαρθής
Γενική Γραμματέας	Μαραθάκη Αθηνά
Ειδική Γραμματέας	Χειλαδάκη Αργυρώ
Ταμίας	Χατζηδάκη Μαίρη
Βοηθός Ταμίας	Κατσουλάκης Στέλιος
Υπεύθυνη Προγραμματισμού και Δημοσίων Σχέσεων	Βελεσιώτου Βασιλική

Μέλη Μπολανάκης Μανώλης, Πουπάκη Ειρήνη, Θυμιανός Μανώλης, Πανηγυράκης Γιάννης, Μουντάκης Γιώργος, Ψαρουδάκης Σταύρος, Χατζηρόδος Νίκος, Βανταράκης Στέλιος, Καντεράκης Νίκος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ

Ευχαριστώ όλους τους συνεπαρχιώτες εκλέκτορες που με την ψήφο τους στις εκλογές της 11ης Φεβρουαρίου 2007 με τίμησαν και με ανέδειξαν εκπρόσωπό τους για την επόμενη διετία.

Υπόσχομαι να κάνω ότι είναι ανθρωπίνως δυνατό εγώ και οι συνεργάτες μου ώστε η Ομοσπονδία Σωματείων Αποκορώνου να παραμείνει ψηλά και πρωτοπόρα και να συνεχίσει την ανοδική της πορεία.

Με εκτίμηση
Γιάννης Χ. Τερεζάκης

Η ροδαρά μας

Ρόδα, διατσέντα, γιασεμιά, κρίνα και μενεξέδες,
μια ροδαρά αρμενιανή σας φέρν' απ' τσι μπαξέδες.

Μαντινάδες

Τ' αμπέλι θέλει κλάδεμα
και το σταφύλι κόμα,
κι η κόρη σφιχταγκάλιασμα
και φίλημα στο στόμα.

Το κάστανο θέλει κρασί
και το καρύδι μέλι,
και το κορίτσι φίλημα
πρωί και μεσημέρι.

Ως τρέμει το πετρόφαρο,
όντε το πιάνει η τράτα,
τρέμει κι εμέ η καρδούλα μου,
όντε σε δω στη στράτα.

Οποιος φιλάει το πρωί
την αγαπητική του,
παίρνει του Μάη τη δροσιά,
τη ρίχνει στο κορμί του.

Αγγελοστολισμένη μου,
ποιός σου' δωκε τη χάρη
να σαϊτεύεις τσι καρδιές
δίχως νά χεις δοξάρι;

Οι αθιβολές μας οι σημερινές δημοσιεύτηκαν πριν από έναν αιώνα σχεδόν, στη σατιρική εφημερίδα της Σμύρνης «Κόπανος» την οποία εξέδιδε ένας σημαντικός λόγιος της Σμύρνης, ο Γεώργιος Αναστασιάδης, ο Σουρής σαν να ποίμε της Σμύρνης, αφού και την εφημερίδα του την αποκαλούσαν «Ο Ρωμικός της Σμύρνης». Σχετικά τώρα με τις αθιβολές, που ακολουθούν, σημειώνομε για τους νεότερους, πως την εποχή εκείνη τα βρακιά, που στα χωριά ιδίως, τα ράβανε οι γυναίκες οι ίδιες, είχαν στην πάνω μεριά, όπως και τα σόβρακα των ανδρών, χορδόνια για να τα δένουν στη μέση.

Αυτά, γυναίκες τα βρακιά !

Σ'ένα χωριό της Χίου, οι γυναίκες πηγαίνοντας στην εκκλησία είχαν κι έχουν ακόμα την αλλόκοτη συνήθεια να κομπιάζουν τα μαντήλια των και να παίρνουν το αντιδωρο όχι στο χέρι, αλλά στο μαντήλι.

Ετσι την ώρα που ο παπάς μοίραζε το αντιδωρο, πήγαινε η καθεμιά, έλυνε σιγά σιγά δύο κόμπους του μαντηλιού κι έπειτα έπαιρνε το αντιδωρο. Αυτό όμως στενοχωρούσε τον παπά, ο οποίος για να περιμένει την καθεμιά να λύσει τους κόμπους του μαντηλιού της, ήταν αναγκασμένος να στέκεται πολλή ώρα στο πόδι.

Για να γλυτώσει λοιπόν από την φοβερή ορθοστασία, μια μέρα, πριν έρθει η ώρα του αντιδωρου, στέκεται μπροστά στο Άγιο Βήμα και φωνάζει :

Λαοιμιές

- Ο ένας αγαπά τον παπά κι ο άλλος την παπαδιά.
- Αγάλια, αγάλια το πουλί φτειάνει τη φωλιά του.
- Σπανός ξουράφι αγόραζε.
- Στάρι αγόραζε, αλεύρι επούλουνα και το κέρδος μου είναι το; ετραγούδουν κι άλεθά το !

(«Μελέται περί της γλώσσης του ελληνικού λαού».
Υπό Ν.Γ.Πολίτου. Παραδόσεις, μέρος Α', εν Αθήναις 1906).

Αινίγματα

Ολη μέρα μπούκα μπούκα κι τη νύχτα χάσκα χάσκα.
(ποιοροσκη σι)

Από πάνω πλακάκι κι από κάτω πλακάκι, και στη μέση χορταράκι.
(σημ η)

Πάνω'χει στο βουναλάκι βόσκει ένα προβατάκι και φορεί και καπελάκι.
(ιδρκλιγνο σι)

Αθιβολές

- Ε, γυναίκες! Τώρα σε λιγάκι που θα μοιράσω τ'αντιδωρο, να μου τάχετε όλες λυτά!

«Κόπανος», 21-4-1913

Ο ανίδεος που ζητούσε να τον διορίσουν αρχιμουσικό !

Ως γνωστόν, ο μακαρίτης ο Συγγρός ήταν Χιώτης, και πολλοί πατριώτες του πηγαίνανε και τους έβαζε σε δουλειές.

Μια φορά, ένας Χιώτης πήγε στην Αθήνα. Μιά και δυό τρέχει στον Συγγρό και τον παρακαλά να του δώσει μια δουλειά.

- Τι δουλειά θέλεις, βρε ; του λέγει ο Συγγρός, ξύνοντας τον ... απαφτό του, κατά τη συνήθειά του.

- Εσείς ξέρετε αφεντικό, απαντά ο Χιώτης.

- Πήγαινε να σεργιανίσσεις βρε, να δεις ποιά δουλειά μπορείς να κάνεις και νάρθεις να μου πεις.

Σεργιανώνοντας ο Χιώτης πέρασε από το Δημοτικό κήπο όπου έπαιζε η μουσική.

Είδε ανάμεσα στους μουσικούς τον αρχιμουσικό, ο οποίος με το γνωστό ραβδί έδινε το χρόνο στους άλλους. Ερωτά κάποιον ο Χιώτης και μαθαίνει πως αυτός ο αρχιμουσικός έπαιρνε είκοσι ναπολεόνια το μήνα.

Τρέχει αμέσως στον Συγγρό και του λέγει :

- Εμαθα, αφεντικό πως αυτός πούναι στη μουσική κι όλο κουνάει ένα ραβδί παίρνει είκοσι ναπολεόνια μηνιατικό.

Καθαρογλωσσίδι

Η μάνα μου μ'έβαλε στην ανέμη κι ανεμιδιγάμιζε με
κι ανεμιδιγάμιζε με κι ανεμιδιγάμιζε με.

Αόγου χάριν

Κόκκιν'αχείλι εφίλησα κι έβαψε το δικό μου,
και στο μαντήλι το'συρα κι έβαψε το μαντήλι,
και στο ποτάμι το'πλυνα κι έβαψε το ποτάμι,
κι έβαψε η άκρη του γιαλού κι η μέση του πελάγου.

Κατέβη ο αητός να πιεί νερό κι έβαψαν τα φτερά του,
κι έβαψε ο ήλιος ο μισός και το φεγγάρι ακέριο.

(Δημοτικό)

Αυτή την δουλειά την κάνω εγώ μόνο με δέκα. Σ'αυτή τη δουλειά να με βάλεις αφεντικό.

- Ορσε δέκα, του λέγει ο Συγγρός και τραβώντας του δύο μούτζες τον έδιωξε κακήν κακώς.

«Κόπανος», 13-1-1913

Σκαμός, Αμήηην

Στο Λίθι της Χίου ήταν ένα καιρό ένας παπάς που δεν ήξερε πολλά γράμματα και για να σκεπάσει ο άνθρωπος την αγραμματοσύνη του, είχε πει στους χωριανούς, όταν μία λέξη την έλεγε με δυνατή φωνή, αυτοί να φωνάζουν όλοι «Αμήη». Ετσι ο παπάς εύρισκε τον καιρό να πηδήσει το μέρος που δεν μπορούσε να διαβάσει κι έφτανε στο μέρος που ήθελε. Μια μέρα όμως, την ώρα που έλεγε το Ευαγγέλιο, οι γυναίκες στο γυναικωνίτη, πιάστηκαν η μια με την άλλη και σιγά-σιγά άρχισαν να μαλώνουν, τόσο που ο παπάς συγχύστηκε και φωνάζει :

- Σκαμός, γυναίκες !

Κάτω ο κόσμος που δεν ήξερε τι συμβαίνει, ακούοντας του παπά τη φωνή, φώναζε δυνατά :

- «Αμήηην !»

«Κόπανος» 18-8-1913

Της Ροδαράς τούτης τα ρόδα
τα κορφολογά 'πο τα περβόλια
Ο ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

Το γραμματσάκι του γέρω

σηκώσανέ με κι οφέτος από τ'ασκηταριό μου και με κουβαλήσανε, καταχέιμωνα, στη μεγάλη σάλα τη Παγκρήτιος, να χασαπιλεύομε πάλι πίτες του

Συλλόγου μας των Αρμενιανών, και να πίνομε τσικουδιές, για το καλό του χρόνου.

- Έλα, μπάρμπα, που μνηούσαν με τσι μαντατοφόρους, έλα γιατί θέλομε να σου χαρίσομε κι ένα ασμοκαπνισμένο κρητικό μαχαίρι, να το βάνεις στο ζωνάρι τη βράκας σου, να φοβερίζεις την Τουρκιά, κάθε που μάσε γρυλίζει.

- Αφήστε με, μωρέ, των εμήνουνα κι εγώ, μα δε βάνω μπλιο το σαλιβάρι μου, μηδέ στσι σκολάδες, ως έκανε ο συχωρεμένος ο Μάνωλας, και την γκιλότα μου τήνε πιάνω με μια φλούμπα στη μέση.

- Καλή 'ναι κι η γκιλότα, ιδιαν εφορούσαν κι οι Χαϊνήδες και την εδένανε μ'ένα σκοινί από αθάνατο, γιατί οι βράκες εμπλέκοντανε στο'ασπαλάθους και στο'ακρεβάτους που των τζι ξεβερουλιάζανε στσι μαδάρες όπου ληρεμιάζανε.

α με το πές και ξαναπές, εθεληματέψαν τωνα και είπα ντωνε το ναι κι έπιασα να συντάσσω το Γραμματσάκι για την περίσταση. Μα τα γραφόμενά του ήτονε πάλι

για παλιούς Αρμενιανούς... γαιδάρους παλιούς, γιατί'δα κι οι γαιδάροι κι οι ματζιαδούρες και τ'άχερα και οι καπουλοδέτες αφανιστήκανε. Μόνο μ'αμάξια σουτζούκια, τάσους, τάτζουν και μινωταύρους ως τ'αποκαλούνε, πάνε στα χωράφια και στα λιόφυτα. Εγραψά το, το λοιπόν, το Γραμματσάκι, μα ως έκατσα και το διάβασα, είπα τ'απατού μου :

- Να σε καλούνε, μωρέ γέρω, οι επιτρόποι του Συλλόγου, στην επίσημη εορτοπανήγυρη του «Κριτοβουλιδή», με τον παπά-Μανώλη να φορεί το πετραχήλι του να ευλογά τ'άρτους, κι εσύ να βγαίνεις στον άμβωνα σαν τον διάκο του, και ν'αρχινάς ομπρός μάλιστα σε ξένους και χωριανούς, επισήμους καλεσμένους, να τωνα λείεις για γαιδάρους Αρμενιανούς, είναι ντροπής πράματα αυτά. Σα να σε καλούνε σε γάμο, κι εσύ μαζί με τσ'ενχές, ν'αρχινήξεις να τώνε λείεις πως είσαι περιχάρως σήμερις γιατί πάντρεψες την γαιδούρα σου με τον Μπουρίκο τη Φανής.

λα σου όμως που των είχα ταμένο των χωριανικών πως θα τώνε διαβάσω γραμματσάκι, και, μην

τάξεις αγίου κερι και κοπελιού κολουύρι. Γιατί, α δεν κάμεις το τάμα σου, μηδ'από τον άγιο γλιτώνεις, που θα σ'αγριοκοιτάζει από το τέμπλο του, μηδ' από το κοπέλι ξεμπλέκεις, που θα σου ρανίζει καθά που θα σ'απαντήχνει, γυρευόντάς σου το κολουύρι απού'τούταξες !

Επιασα το λοιπόν κι αποσφόνιαξα την κεφαλή μου να κατεβάσει κι μιάν άλλην ιδέα, μ'αναφιλέ. Ψείρες εύκολα κατεβάζει στσι λίγες τριχές που τσ'απομείνανε, μ'άλλην αθιβολή γουστοζικη, όσο και αν την αγάνταρα πράμα δεν έβγανε.

μήνυσα τότες στσι κεφαλές του Συλλόγου, να τσι ξεμιστευγει ο Θεός να μ'αφήκουνε αναπαημένο στο τσαρδάκι μου, επειδή εργώ και δεν μπορώ να βγώ στσι δρόμους με

τούτηνα την κρυγιότη και τ'ανεμοτσάπουρο των ημερών. Και πως η καρτσά μου είναι χιλιοπαλωμένη και σαφίς τρύπες, γιατί τη γρα μου δεν την βοηθούνε μπλιό τα μάθια τζη να τήνε ράβει. Είπανέ μου όμως, πώς τα ίδια των ήλεγα και πριν από χρόνια, που'χε και τότες κακοκαιριά, και με βάλανε στ'αμάξι με το μηχανήμα που ζεσταίνει τον αέρα, κι εγώ θάρρωνα πως είχανε κιανένα μαγκαλάκι χωσμένο ποθές. Εξηγήσανέ μου τα κοπέλια πως αυτήνα την κάψα τήνε κάνει μια καινούργια εφεύρεση των Ευρωπαϊώ, αέρι, φυσάερι, αερικοντισιόνι το λένε, και μη με ρωτάτε να σας τα κάνω πλια λιανά γιατί μηδ'εγώ τα κατάλαβα. Καθώς κι ο νούς μου είναι παλιομοδίτικης κοπής, ρεγουλαρισμένος από το Γιαραμπί, πριν αναλάβει να κουμαντάρει τον κόσμο ο Βερζεβούλης και ν'αναποδογυρίσει τη φύση των πραγμάτω. Που εδά αφήνεις τη γυναικία σου το πρωί μ'άσπρα μαλλιά και σταφνδιασμένο μάγουλο, και το βράδυ που γρυρίζεις από το ζευγάρι και τη σπορά, τήνε βρίζεις αγνώριστη. Με μαύρο κατράμι, σαν του κοράκου το μαλλί, γή κατάξανθο, σαν

το μετάξι ως έβγαινε από την καλαμωτή (πάνε δα κι οι καλαμωτές και τα μεταξαριά και τα κουκούλια...) Μ'άλλαγμένη είπαμε, βαμμένη και φουντωμένη τη σκουφίδα, σιδερωμένο και ξεντωμένο το μαγουλάκι, «μάγουλο βερίκοκκο, ρίκο, ρίκο, ρίκο» που λείει και το τραγούδι, να σου φορεί στιβάνια, με κραγιόνια στα χειλια και να σου παριστάνει την Πεντζεχρούλα, α δε σου φουμάρει κιόλας !

Ας είναι ν'αλλάξομε την κουβέντα, ν'αφήκομε τα τρωζαρίσματα και να φέρομε κι μιάν αθιβολή τη προκοπής.

ρυγιότη, το λοιπόν σήμερο και θυμήθηκα, ως θαν' εθυμηθήκετε οι γεροντικοί από σας, παλιούς αρμενιανούς Κουτσοφλέβαρους, π'αποσπερίζαμε στην παρασιά με το λίχνο, που ως ήτονε γλυκό το λάδι του ήτονε και το φως του. Κι όξω να κράζουν οι πετεινοί και να κεληδούν οι βορθακοί στο Πυργολίκι και το Κουτούτο, κι η μάνα σου να καίει στην παρασιά κοντσούρα ελιάς γή κυπαρισσόξυλο, να μοσκοβολά του κυπαρισσιού το μυρωμένο ξύλο, να μοσκοβολούν τα κιδώνια στα μεσοδόκια, δίπλα στσι κρεμαστοντομάτες και τσι μελονιασμένες μπάμιες, από τα κοφινίδια το μπαμινίδι που'βγανε ο Αρμενόκαμπος, μπαμιάδες πρώτοι στην υφήλιο ως ήμαστανε τότες οι Αρμενιανοί !

Ξαναζώ εδά που σας τα διηγούμαι, καθώς με τη συντροφιά σας «η ίδια η μηνήμη έγινε παρόν»

Τα θησαυρίσματα μνήμης των γερόντων μας

μια πικρή πραγματικότητα

ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕ την δημοσίευση ενθυμημάτων μεστωμένων σήμερα ανθρώπων του χωριού μας. Σήμερα θυμούνται και μας τ'ανιστορούν τα περασμένα ωραία, μα δύσκολα, νεανικά τους χρόνια, δύο ακόμη Αρμενιανοί λεβεντόγεροί μας : Ο μεγαλύτερος, κατά ένα χρόνο (γεννήθηκε το 1915), Παύλος Αντων.Κουτσουπάκης, και ο μικρότερός του, ο Ζαχάρης Δημ.Καβρουλάκης (γεννήθηκε το 1916). Τα απομνημονεύματά τους, που αναφέρονται στο σύνολο της ζωής τους, είναι μακρά και θα δημοσιεύονται σε συνέχειες στην «Ελευθερόπολη», την εφημερίδα μας των Αρμενιανών όπου γης.

Σ'αυτό το φύλλο, καταχωρίζονται λίγα από τα νεανικά, τα δροσερά χρόνια της ζωής τους.

X.ΜΠ.

Ο Ζαχάρης λίγα χρόνια πριν, κοπέλι, ομορφοκόπελο πάντα, κι ας λέει πως εγεννήθηκε το 1916 και πως εγέρασε.

ΖΑΧΑΡΗΣ ΔΗΜ.ΚΑΒΡΟΥΛΑΚΗΣ

Αναμνήσεις από την ζωή μου

Από τη ζωή μου έχω πολλές αναμνήσεις. Άλλες είναι ευχάριστες και άλλες δυσάρεστες. Όμως υπάρχουν μερικές από αυτές που έχουν χαραχθεί βαθιά στη μνήμη μου. Αυτές οι αναμνήσεις ξεκινάνε από τα παιδικά μου χρόνια και ολοκληρώνονται στην ενήλικη ζωή μου. Μέσα από την εφημερίδα μας αποφάσισα να μεταδώσω τις αναμνήσεις μου, στους νεότερους και να τις ξαναφέρω στις μήμες των παλαιότερων χωριανών μας.

Από την παιδική μου ηλικία θυμάμαι λίγα πράγματα. Βέβαια τότε η ζωή μας ήταν πολύ πιο απλή από σήμερα. Η τηλεόραση και το ραδιόφωνο δεν υπήρχαν ούτε ως έννοιες. Όμως δεν μπορώ να πιστέψω ότι τα σημερινά παιδιά είναι πιο ευτυχισμένα από ότι ήμασταν εμείς τότε. Αξέχαστα θυμάμαι τα παιχνίδια της παιδικής μου

ηλικίας, την ωραία παρέα που κάναμε και τις φωνές μας που ξεχύνονταν στους δρόμους του χωριού μας, σαν γλυκές μελωδίες. Θυμάμαι αξέχαστα σαν να είναι σήμερα τα άτομα που απαρτίζανε την τότε παρέα μας. Η παρέα μας ήταν η εξής :

Εγώ (ο Ζαχάρης Καβρουλάκης), η γυναίκα μου η Κατίνα, η Αρχοντούλα και η Ερμιόνη Φραντζεσκάκη, η Βαγγελιώ Παπαδάκη, ο Μιχάλης και η Φρόσω Αβερχάκη, η Ρίτα και η Αθηνά Βουτσαδάκη και ο Γιώργος Τερεζάκης, τσ'Αργοτινής. Όλοι αυτοί μαζευόμασταν στη Γαϊδουροκυλίστρα και παίζαμε βόλους, αμάδες, ξυλίκι κλπ. Μερικές φορές ερχόντουσαν και παιδιά από άλλες γειτονίες και μαζευόμασταν περίπου 15-20 παιδιά. Η χαρά μας όμως έφτανε σε όλο της το μεγαλείο στην γιορτή του Αϊ Γιάννη (των κληδόνων). Την παραμονή της γιορτής μαζευόμασταν όλοι στη Γαϊδουροκυλίστρα και ένας έφερνε μία στάμνα (λαήνι) μέσα στο οποίο βάζαμε νερό. Μετά όλοι βρίσκαμε από ένα αντικείμενο (συνήθως τα αντικείμενα αυτά τα βρίσκαμε στη φύση, π.χ. ένα καρύδι, ένα φύλλο, κλπ) και το ρίχναμε μέσα στη στάμνα. Μετά ανάβαμε τις φωτιές, όπου όλοι πηδούσαμε πάνω από τις φωτιές. Την επόμενη μέρα (24/6) βγάζαμε τους κληδόνους και λέγαμε «ανοίγομε τον κληδόνα στ' Αϊ Γιαννού τη χάρη κι απού'χει μήλο κόκκινο ας έρθει να το πάρει» και έβγαζαν ένα ένα τα αντικείμενα. λέγοντας και μια αστεία μαντινάδα στο καθένα που είχε ένα αντικείμενο.

Η επόμενη διασκέδασή μας στο χωριό ήταν το καφενείο. Όμως εκεί τα πράγματα ήταν πολύ διαφορετικά. Στο καφενείο πήγαιναν μόνο οι άντρες του χωριού. Ναι, ακριβώς όπως το είπα, οι άντρες, διότι για να σου επιτραπεί η είσοδος έπρεπε να έχεις τελειώσει την στρατιωτική σου θητεία. Εκεί πίναμε τον καφέ μας και παίζαμε χαρτιά.

Μετά από μερικά χρόνια ήσυχα, ήρθε ο πόλεμος. Τότε ήμουν μόλις 24 χρόνων. Τα βράδια του πολέμου, θυμάμαι αξέχαστα, που αποσπερίζαμε στη γειτονιά μας. Τα δύο μου ξαδέρφια μάλιστα έπαιζαν και μουσικά όργανα, ο Βασίλης Καβρουλάκης έπαιζε βιολί και ο Μιχάλης Καβρουλάκης έπαιζε λύρα. Τα υπόλοιπα άτομα της παρέας (εγώ, η γυναίκα μου

Ο Ζαχάρης με την γυναίκα του την Κατίνα, το 1947. Νιόπαντρο τότε, ωραίο και ευτυχισμένο πάντα ζευγάρι.

Κατίνα Χριστοδουλάκη, η Αρχοντούλα και η Ερμιόνη Φραντζεσκάκη, η Βαγγελιώ Παπαδάκη, ο Μιχάλης και η Φρόσω Αβερχάκη, η Ρίτα και η Αθηνά Βουτσαδάκη κι ο Γιώργος Τερεζάκης χορεύαμε και τραγουδούσαμε. Επειτα παίζαμε και διάφορα παιχνίδια Ένα από τα παιχνίδια που μου έρχεται στη μνήμη μου είναι τα ...παλιά πιθάρια.

Σε αυτό το παιχνίδι στεκόμασταν όλοι όρθιοι και σχηματίζαμε ένα κύκλο και ένας από εμάς είχε το ρόλο του «εμπόρου» και διαλαλούσε τα πιθάρια λέγοντας: «όλοι φοβούνται το Θεό και ο पिθαράς τον τοίχο, पिθάρια καλά, पिθάρια καλά» (και για τον καθένα έλεγε και κάτι το διαφορετικό). Σε ένα από τους γύρους αυτού του παιχνιδιού όπου το ρόλο του «εμπόρου» τον είχε ο Γιώργης Κοκογιαννάκης, ο Ραμιανός, πηγαίνοντας στην Βαγγελιώ Παπαδάκη της είπε: «ωραίο και όμορφο πιθάρι αλλά είναι τρυπημένο και θέλει να περάσεις πύρο!»

Μετά από καιρό οι Γερμανοί έπεσαν στο Μάλεμε. Δύο μέρες αργότερα ήρθε η πληροφορία και στο χωριό μας. Όλοι οι χωριανοί ήμασταν μαζεμένοι κάτω και αποφασίσαμε να πάμε, αλλά πώς να πάμε, που δεν είχαμε όπλα. Εγώ είχα ένα βουλγάρικο «μάλιχερ» και ο Πέτρος Μαργκουδάκης ένα τσιφτέ. Όμως άλλα όπλα δεν υπήρχαν και τα δύο αυτά δεν ακούσαν. Τότε σκέφτηκα να πάω στο σταθμό Χωροφυλακής του χωριού μας να ζητήσω όπλα (ο σταθμός βρισκόταν στο σημερινό κρεοπωλείο του χωριανού μας του Κουτσουπάκη). Στον πάνω όροφο βρισκότουσαν τα γραφεία της Χωροφυλακής. Ανέβηκα τη σκάλα και πήγα να συναντήσω τον Διοικητή του σταθμού, τον Ανθυπασπιστή «Μπριντέ» που ήταν από τους Μαχαιρούς. Εκτός από τον ανθυπασπιστή στο σταθμό υπηρετούσαν άλλα 7 άτομα ως χωροφύλακες. Από τους χωροφύλακες γνώριζα μόνο δύο: τον Γιάννη Μαργκογιαννάκη από το Νιο Χωριό και τον Δημήτρη Γαλανάκη από τους Αρμένους. Τους είπα να έρθουν μαζί μας να πάμε να πολεμήσουμε κατά των Γερμανών και τότε ο «Μπριντές» μου απάντησε ότι δεν έχουμε διαταγή να πάμε πουθενά. Τότε τους είπα ότι θα πάρουμε τα όπλα να πάμε μόνο οι χωριανοί. Τέλος, μου έδωσε τα όπλα με μία μονογεμιστήρα το καθένα και έφυγα. Κατεβαίνοντας τη σκάλα άκουσα μία φωνή να φωνάζει δυνατά: «Ζαχάρη, Ζαχάρη». Η φωνή αυτή κάτι μου θύμιζε και δεν άντεχα να φύγω χωρίς να γυρίσω το κεφάλι μου να δω ποιος φωνάζει. Όταν γύρισα το κεφάλι μου η έκπληξή μου ήταν μεγάλη. Η φωνή αυτή ήταν του ξαδέφρου μου, του Βασίλη Καβρουλάκη. Τότε τον πλησίασα να τον ρωτήσω γιατί τον κρατάνε στο σταθμό. Αυτός μου είπε ότι ήταν φυλακισμένος επειδή δεν πήγε να φυλάξει τη σκοπιά του. Τότε γύρισα στον διοικητή και του είπα να τον αφήσουν ελεύθερο και αυτός μου υποσχέθηκε ότι θα το κάνει και έφυγα από τον σταθμό. Αμέσως χωρίς να χάσω χρόνο πήγα και βρήκα τους χωριανούς μου και τους μοίρασα τα όπλα. Ημασταν 9 άτομα, από το οποία, τον μόνο που θυμάμαι, είναι ο Μιχάλης Βαγιωνάκης. Φύγαμε γρήγορα και όταν ήμασταν στο δρομάκι για τους Ασπρούγους χωριστήκαμε και πήγαμε οι 5 προς τους Ασπρούγους και οι άλλοι προς το Καλοσυνιά. Εγώ ήμουν στην ομάδα των 5 που πήγαμε προς τους Ασπρούγους. Ρωτούσαμε τους χωριανούς μας μήπως είδαν τους Γερμανούς, αλλά κανένας δεν είχε δει τίποτα. Αφού βράδιασε αποφασίσαμε να γυρίσουμε πίσω. Πήγα στο σταθμό να αφήσω τα όπλα. Τότε είδα τον ξάδερφο μου τον Βασίλη να κρατείται ακόμα στο σταθμό. Είπα στον ανθυπασπιστή ότι μου υποσχέθηκε να τον αφήσει ελεύθερο και ευθύς αμέσως έστειλε ένα χωροφύλακα και τον έβγαλε ...

ΠΑΥΛΟΣ ΑΝΤ. ΚΟΥΤΣΟΥΠΑΚΗΣ
Αναγράφω για τα παιδικά μου χρόνια

Γεννήθηκα το 1918 τον Ιούνιο εις το χωριό Εμπρόσνερος Αποκορώνου και ήμουν το δεύτερο παιδί των γονιών μου. Το πρώτο ήταν η αδελφή μου η Αγγελική.

Από την πρώτη στιγμή που κατάλαβα την ζωή μπήκα στη βιοπάλη. Θυμάμαι που πάντα είχαμε λίγα πρόβατα και με έπαιρνε ο πατέρας μου ή η μητέρα μου μαζί τους και πολλές φορές με αφήναν μόνο μου να τα προσέχω.

Θυμάμαι μια φορά, ήταν χειμώνας την εποχή της σποράς, θα πρέπει να ήμουν περίπου 6,5 χρονών, με πήγε η μητέρα μου σε ένα χωράφι στη θέση Μεσόσηνο. Ο πατέρας μου ξενιγόριζε απέναντι σε άλλο χωράφι από αυτό που με πήγε η μητέρα μου και μας χώριζε ο ποταμός Μπούτακας. Η μητέρα

Τρία από τα πέντε ωραία παιδιά της οικογένειας Αντώνη Κουτσουπάκη, στα νεανικά τους χρόνια. Απ'τ' αριστερά ο αξέχαστος Στέφανος, στο μέσον η μονακριβή αδελφή τους η Αγγελική, γυναίκα του Μιχάλη Αβερκάκη, και αριστερά της ο Πάυλος, που ενθυμήματα από τα παιδικά του χρόνια δημοσιεύουμε σ' αυτήν εδώ τη σελίδα.

μου αργότερα πήγε σπίτι να φουρνίσει και να μαγειρέψει και να μας φέρει φαγητό. Το μεσημέρι χάλασε ο καιρός και γύρισε προς βροχή. Σε πολύ λίγη ώρα άρχισε να βροντά και να βρέχει πάρα πολύ. Εγώ φορούσα ένα ράσο από μαλλιά προβάτων χειροποίητο και είχα και μια παλιά ομπρέλα. Ίσως και να μην το έκοψε το μυαλό μου ότι θα έτρεχε τόσο πολύ, λόγω της δυνατής βροχής, ο ποταμός ο Μπούτακας, που υπάρχει και τώρα και ξεκινά από τους πρόποδες των Λευκών Ορέων μεταξύ του Βατουδιάρη και Ρέντας της περιφέρειας του Εμπρόσνερου και λέγεται ότι στη ρίζα του βουνού είναι μια μεγάλη τρύπα. Εγώ δεν έχω πάει εκεί αλλά το έχω ακούσει που το λέγανε και το λένε και ακόμα και το ονομάζουν «η μέση φλέβα». Όταν αρχίσει να τρέχει, βγάζει τόσο πολύ νερό και δεν σταματά τίποτα στο πέρασμά του. Αυτή η βρύση δεν ανοίγει συχνά, μπορεί και να περάσουν 50 χρόνια να ανοίξει. Εγώ από τότε δεν θυμύμαι να έχει ξανανοίξει. Δεν μπορούσα λοιπόν να περάσω τον ποταμό. Λίγο πιο πέρα, υπάρχει και ακόμα, ένα μεγάλο σπήλαιο, που είναι περίπου 40 με 50 τετραγωνικά μέτρα, έτσι λοιπόν πήρα τα πρόβατα και τα πήγα εκεί αφού μου ήταν αδύνατο να περάσω τον ποταμό. Οι γονείς μου κατόπιν ήρθαν και με γύρουν και μου φώναζαν από την άλλη μεριά. Είχε κοπάει ο δυνατός αέρας και εγώ τους άκουσα και αν και μικρός τους απάντησα: «Πηγαίνετε στο σπίτι, είμαι στο σπήλαιο και δεν βρέχομαι». Την επομένη το πρωί ήρθαν και με πήραν μαζί με τα πρόβατα.

Κυλούσε ο καιρός, στο χωριό υπήρχε ένας νερόμυλος χαμηλά στον ποταμό Μπούτακα στον «Κουτσού την Καμάρα», όπου η καμάρα υπάρχει ακόμα ενώ ο μύλος όχι. Είχαμε, το θυμάμαι πολύ καλά, ένα γαϊδούρι μαύρο το οποίο ήταν πολύ καλό. Με αυτό πήγαινα με τον πατέρα μου ή την μητέρα μου και αλέθαμε σιτάρι, κριθάρι ή μινιά ανακατεμένο για να το κάνουμε αλεύρι, διότι όλα τα σιτάρια των χωριών την εποχή εκείνη είχαν το φούρνο με τα ξύλα, το άλογο, τα μούλάρια, τα γαϊδούρια, τις αγελάδες, τις κόττες, τα γουρούνια, για τα Χριστούγεννα, και το κατσικάκι ή το αρνάκι, για το Πάσχα. Ζύμωνε η μητέρα μου και έκανε το ωραίο και αφράτο, λαχταριστό και υγιεινό ψωμί.

Με την ευκαιρία, να μην το ξεχάσω, θυμάμαι μια φορά που είχα πάρει από την μητέρα μου 5 δραχμές χωρίς να της το πω. Αυτή ήταν έξυπνη γυναίκα, αν και αγράμματη που ήταν, τα αναζήτησε και ερώτησε την αδελφή μου καθώς αυτή ήταν και μεγαλύτερη. Αυτή βέβαια της είπε την αλήθεια ότι δεν τα πήρε. Ρώτησε και εμένα, εγώ φοβήθηκα και δεν της είπα την αλήθεια, της είπα ότι «δεν τα πήρα εγώ», ενώ με αυτό το τάλιρο πήρα για το σχολείο ιχνογραφία, μολύβι και μογιάδες. Μετά από 2 ή 3 μέρες, αν θυμάμαι καλά, η μητέρα μου είχε ανάψει τον φούρνο για να

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗ ΣΤΗΝ «Ε»

Από τους Αρμένους του 1960 στη σύνοδο των 8 ισχυρότερων χωρών του κόσμου

Συνέντευξη στον Γιάννη Σ. Τσακιράκι

Ο κ. Χριστοδουλάκης -Νίκος για όλους τους Αρμενιανούς- μας κάνει την τιμή να απαντήσει στις ερωτήσεις της «Ε» και να κάνει μαζί μας μια διαδρομή από τα χρόνια της δεκαετίας του 1960, μέχρι τα σύγχρονα θέματα της παιδείας και της ανάπτυξης του χωριού μας. Μας μίλησε ανάμεσα στα άλλα για τις αναμνήσεις του από το χωριό μας, για τη κατάσταση στην Παιδεία του τότε και του σήμερα, συμβουλεύει τους νέους εκκολλημένους επιστήμονες, μας λέει την άποψή του για την προοπτική της τοπικής αγροτικής οικονομίας, το σεβασμό στην αισθητική και τον ιστορικό χαρακτήρα που θα πρέπει να έχουν τα νέα έργα, και άλλα πολλά...

Στη θεατρική παράσταση του δημοτικού σχολείου των Αρμενίων το 1960, σαν βασιλιάς, ανάμεσα στους Γιάννη Παπαμαρκάκη, Ειρήνη Τερεζάκη, Βούλα Νικάκη, Αντώνη Τοινταράκη, Γιάννη Χρ. Τερεζάκη, Αφροδίτη Αγγελλάκη, Αντώνη Αγγελλάκη, και ίσως ο Χρήστος Νικητάκης. (ΣΣ υπάρχει μια μικρή επιφύλαξη για την ακρίβεια των ονομάτων).

Είναι γνωστό ότι γεννήθηκε και τελείωσε το δημοτικό στους Αρμένους. Η οικογένειά σου ακολουθώντας τα βήματα της εσωτερικής μετανάστευσης της δεκαετίας του '60 μετεγκαταστάθηκε στην Αθήνα, από όπου οι γονείς σου επέστρεψαν στο χωριό, τη δεκαετία του '80. Θα θέλαμε να μας πεις τι θυμάσαι από τους Αρμένους της δεκαετίας του 60, τον αγώνα των Αρμενιανών για επιβίωση και να σπουδάσουν τα παιδιά τους, τα χρόνια στο δημοτικό σχολείο...

Ανάμικτα είναι τα αισθήματα που είχα την περίοδο εκείνη. Από τη μια μεριά άκουγα τα κατορθώματα που είχαν κάνει οι Αρμενιανοί, ιδιαίτερα την περίοδο του μεσοπολέμου όταν οι Αρμένιοι ήταν ένα σημαντικό κεφα-

λοχώρι και πολλοί είχαν συμμετάσχει στα μεγάλα ιστορικά γεγονότα, τη μικρασιατική εκστρατεία, το Κίνημα του '35 και την Εθνική Αντίσταση. Άλλοι πάλι είχαν κάνει σημαντική σταδιοδρομία. Θυμάμαι τη θεία μου τη Μάχη να μου περιγράφει μια γειτονιά στη Μασσαλία όπου ζούσαν Αρμενιανοί την οποία κάθε χρόνο επισκεπτόταν και μας έφερνε γαλλικές καραμέλες, είδος τότε υπερπολυτελείας. Από την άλλη μεριά έβλεπα το χωριό να ερημώνει αφού η μία μετά την άλλη οι οικογένειες έφευγαν για να πάνε είτε στην Αθήνα, είτε στην Αυστραλία και στην Αμερική. Κάθε φορά που γυρνούσα από το σχολείο μου έλεγε η μάνα μου ότι σήμερα έφυγαν αυτοί, την άλλη μέρα οι άλλοι, ώσπου μια μέρα έφυγε και ο πατέρας μου να πάει στην Αθήνα να βρει καλύτερη δουλειά.

Αυτή η εικόνα της δυσπραγίας και της αντίθεσης με τις μεγαλόπνοες αναμνήσεις των περασμένων δεκαετιών με έχουν σημαδέψει αρκετά στη μετέπειτα σκέψη και πορεία που ακολούθησα. Θυμάμαι ότι στους Αρμένους ερχόταν η νεολαία των Χανίων για να χορέψει το μπόσα νόβα και το τσάρλεστον, τους χορούς της εποχής εκείνης, στους Αρμένους όμως εξαφανίζονταν το ένα μετά το άλλο τα μαγαζιά, στους Αρμένους γίνονταν πανηγύρια που θύμιζαν αλλοτινές καλές εποχές και στους Αρμένους πρωτοέκλεισε και το Δημοτικό Σχολείο από έλλειψη μαθητών. Οι Αρμένιοι είναι ένα παράδειγμα για το πώς κάτι το οποίο ακμάζει μία περίοδο μπορεί να ξεπέσει την επόμενη, γιατί όταν παρουσιάζεται μία κρίση όσοι έχουν επαφές με τον έξω κόσμο φεύγουν πρώτοι με αποτέλεσμα η ύφεση να γίνεται ακόμη πιο έντονη. Αντίθετα είδαμε ότι τα διπλανά χωριά υπέμειναν πιο ανθεκτικά τις δυσκολίες της δεκαετίας του '60 και γι' αυτό ανέκαμψαν πιο γρήγορα και σήμερα έχουν σαφώς ένα πολύ μεγαλύτερο βαθμό ανάπτυξης από αυτόν που έχουν οι Αρμένιοι. Αντά τα αντιφατικά γεγονότα με επηρέασαν πολύ, με έκαναν να πιστέψω ότι ο άνθρωπος είναι πάντα εκείνος ο οποίος δίνει προοπτική και προκοπή σε έναν τόπο. Το καταφέρει όταν είναι δραστήριος και προετοιμάζεται για τις αλλαγές, αλλά ο τόπος ρημάζει όταν αυτή η δραστηριότητα και η πρωτοπορία φύγουν και πάνε αλλού.

Τους Αρμένους διαδέχθηκε η συνοικία του Ζωγράφου, στην Αθήνα, όπου έζησες τα εφηβικά και τα νεανικά σου χρόνια, οι σπουδές στο γυμνάσιο και στο ΕΜΠ, όπου το 1973 είχες την πρώτη κορυφαία για πολλούς, εμπλοκή στα κοινά με τη συμμετοχή σου στην εξέγερση του Πολυτεχνείου, όπου ήσουν μέλος της Συντονιστικής Επιτροπής και πρωτεργάτης της κατασκευής του ραδιοφωνικού σταθμού. Σήμερα οι νέοι με κάθε ευκαιρία κάνουν κατάληψη στα σχολεία είτε της Δευτεροβάθμιας είτε της Ανώτατης εκπαίδευσης. Ποιες ομοιότητες και διαφορές έχει η κατάληψη του Πολυτεχνείου του '73 και τα τότε προβλήματα, με τις σημερινές κατάληψεις και τα σημερινά προβλήματα της Παιδείας;

Η Αθήνα για μένα ήταν η μεγάλη δεξαμενή που πρόσφερε την εποχή εκείνη πολλαπλάσιες ευκαιρίες για μόρφωση παρά τις οικονομικές δυσκολίες που είχε η οικογένειά μου. Το σχολείο που πήγαινα είχε αρκετούς καλούς δασκάλους ενώ ταυτόχρονα, μπορούσε να ανθίσει ακόμα και στα χρόνια της δικτατορίας ένας πολιτικός προβληματισμός πολύ πιο εύκολα από ότι θα γινόταν σε μια επαρχιακή πόλη.

Έβλεπα τότε την θέλησή μου να πετύχω στο Πολυτεχνείο συνδεδεμένη με την ανάγκη να συμμετάσχω σε πολιτικές πρωτοβουλίες για τη δημοκρατία, την ελευθερία και την προκοπή της χώρας.

Σήμερα βέβαια τα πράγματα έχουν αλλάξει πολύ. Συχνά οι διαμαρτυρίες γίνονται με έναν αρραίο τρόπο που δεν αντιστοιχεί με την σημασία και την ένταση των αιτημάτων. Το '73, οι αγώνες γίνονταν για να βελτιώσουμε το επίπεδο σπουδών και να αποκτήσει και το πανεπιστήμιο και η κοινωνία περισσότερη ελευθερία και δημοκρατία. Σήμερα πολλοί φοιτητές θέλουν να δουν ένα καλύτερο πανεπιστήμιο, υπάρχουν όμως και αρκετές ομάδες οι οποίες εκμεταλλεύονται τους φόβους των φοιτητών για το μέλλον και τη συνεχιζόμενη νοοτροπία αρκετών καθηγητών για να εμποδίσουν την πρόοδο. Γι' αυτό μένουν συχνά αδιάφοροι όταν χάνονται μαθήματα και διαλύονται οι σπουδές, μένουν αδιάφοροι όταν καταστρέφεται το πανεπιστήμιο, μένουν αδιάφοροι ακόμη και όταν προσβάλλεται και καίγεται η ελληνική σημαία. Να σας θυμίσω ότι στην κατάληψη του Πολυτεχνείου εμείς ανεμίσαμε τις ελληνικές σημαίες εναντίον της χούντας. Αργότερα, στη μεταπολίτευση, οργανώσαμε συμπληρωματικούς κύκλους μαθημάτων έτσι ώστε όχι μόνο να μη χαθεί ούτε μία ώρα διδασκαλίας, αλλά και να μάθουμε πολύ περισσότερα από ότι προέβλεπε το πρόγραμμα. Πιέσαμε τους καθηγητές έτσι ώστε να μάθουν και αυτοί περισσότερα και να μας διδάξουν και όχι να βρίσκουν ευκαιρία να λουφάρουν και να μην κάνουν το καθήκον τους.

Πιστεύω ότι σήμερα η αγωνία των φοιτητών και των άξιων καθηγητών πρέπει να στοχεύσει σε ένα καλύτερο δημόσιο πανεπιστήμιο και όχι σε ένα ξεχαρβαλωμένο ίδρυμα, πρέπει να στοχεύσει στο να μαθαίνουν περισσότερα οι φτωχοί και όχι μόνο όσοι έχουν τα προνόμια να πηγαίνουν στο εξωτερικό. Διαφορετικά, αν μείνουμε απαθείς μπροστά στο ξεχαρβάλωμα του δημόσιου πανεπιστημίου τότε αυτό θα τροφοδοτήσει με επιχειρήματα όσους θέλουν τα ιδιωτικά ιδρύματα. Οι σημερινοί κοκκουλοφόροι κάνουν το καλύτερο μάρκετινγκ των αυριανών κερδοσκόπων της παιδείας.

Ακολούθησαν σπουδές στο Κέμπριτζ και μια λαμπρή ακαδημαϊκή σταδιοδρομία στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο όταν εξελέγη Αντιπρύτανης. Σήμερα δεκάδες νέοι από τους Αρμένους (Αρμενιανάκια) σπουδάζουν στην Ανώτατη Εκπαίδευση προσπαθώντας να συνεχίσουν τον άξιο δρόμο των παλιότερων. Σαν ακαδημαϊκός δάσκαλος τι θα συμβούλευες τους νέους φοιτητές να προσέξουν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους.

Πρώτα από όλα να διαβάζουν επειδή πιστεύουν ότι έτσι και την επιστήμη τους θα κατέχουν καλύτερα, αλλά και θα διδαχθούν αξίες και μεθόδους που θα τους είναι χρήσιμες σε όλες τις δραστηριότητες της ζωής τους. Όταν κάποιος βρίσκεται στο λύκειο και στα πρώτα έτη του πανεπιστημίου, πρέπει να δίνει μεγάλη σημασία στα βασικά μαθήματα και όχι στα εξειδικευμένα. Να μαθαίνει πολύ καλά μαθηματικά, φυσική, ελληνικά και ξένες γλώσσες. Αυτά είναι τα κύρια εφόδια τα οποία θα τον βοηθήσουν να μαθαίνει και αργότερα όταν οι εξειδικευμένες γνώσεις ξεπεραστούν και χρειάζεται, μεγάλος πια σε ηλικία, καινούρια πράγματα. Η υπερεξειδίκευση σε τμήματα τα οποία είναι δυσδιάκριτης επιστημονικής αξίας και επαγγελματικής προοπτικής μπορεί μεν να αμβλύνουν βραχυχρόνια το φόβο μήπως δεν βρει δουλειά κάποιος και μείνει άνεργος αλλά μακροπρόθεσμα δεν βοηθούν στην ολοκληρωμένη κατάρτιση του αυριανού επιστήμονα.

Ακολούθησε μια ταχύτατη ανέλιξη στα πολιτικά πράγματα της χώρας με αποκορύφωμα την περίοδο που ήσουν υπουργός Οικονομίας και Οικονομικών. Ποιες σκέψεις μπορεί να οδηγήσουν ένα πετυχημένο Ακαδημαϊκό δάσκαλο να ασχοληθεί με την πολιτική.

Πάντα είχα σχέση με την πολιτική. Μετά το Πολυτεχνείο ήμουν Πρόεδρος των φοιτητών, αλλά και όταν ήμουν στην Αγγλία είχα γίνει μέλος του Εργατικού Κόμματος και συμμετείχα στις προσπάθειες αντιπαράθεσης με την πολιτική της Θάτσερ. Αργότερα η ενασχόλησή μου με τα οικονομικά με έφερε ακόμα πιο κοντά σε κεντρικές πολιτικές επιλογές που αφορούσαν τη χώρα, κυρίως την ανάγκη να συγκλίνει με την Ευρωπαϊκή Ένωση και να μπορέσει να συμμετάσχει στο Ευρώ. Αυτό ήταν και αντικείμενο της επιστημονικής μου δραστηριότητας και ήταν πολύ φυσικό να ανταποκριθώ

Στη σύνοδο των οκτώ ισχυρότερων χωρών του κόσμου G8, ως πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

στην ευκαιρία που μου έδωσε ο Κώστας Σημίτης να συμμετάσχω, από το 1993 και μετά είτε σαν Γενικός Γραμματέας Έρευνας είτε αργότερα σαν Υφυπουργός Οικονομικών, Ανάπτυξης και αργότερα Εθνικής Οικονομίας, στη διαμόρφωση και την υλοποίηση των μεγάλων πολιτικών που πιστεύω πως άλλαξαν τη χώρα τα τελευταία δέκα χρόνια.

Το χωριό μας, οι Αρμένιοι, αλλά και όλος ο Αρμενιανός κάμπος μέχρι τη δεκαετία του '80 στηριζόταν κυρίως στο λάδι και στα εσπεριδοειδή και δευτερευόντως στο κρασί και στην κτηνοτροφία. Σήμερα στο χωριό μας όσοι ασχολούνται αποκλειστικά στην αγροτική οικονομία μετρούνται στα δάχτυλα του ενός χεριού. Είναι γνωστό ότι τα πορτοκάλια χρόνια μένουν απούλητα στις πορτοκαλιές, και το λάδι φέτος ξεκίνησε γύρω στο 2,40€/kg ένα ολόκληρο ευρώ κάτω από τις περσινές τιμές. Είναι γνωστό ότι η μείωση του αγροτικού πληθυσμού υπαγορεύεται από την πολιτική της Ε.Ε. Αυτό σημαίνει ότι νέοι αγρότες δεν θα μπορούν πλέον να ζουν αξιοπρεπώς; Ποιες ενέργειες θα προτείνετε σε ένα νέο Αρμενιανό που έχει 10-15 στρέμματα γης και θέλει να εγκατασταθεί μόνιμα στο χωριό;

Σήμερα ο νέος αγρότης στην Κρήτη και ιδίως στον Αποκόρωνα πρέπει να αλλάξει πολλά στην νοοτροπία του και στις καλλιέργειες για να αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα που έχει η κρητική γη, και να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες που δίνουν οι διεθνείς αγορές. Ο διατροφικός τομέας είναι από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους παγκοσμίως και προϊόντα γνήσια, βιολογικά και νόστιμα, όπως αυτά που βγάζει η Κρήτη, θα μπορούσαν να είχαν κάνει θραύση στις διεθνείς αγορές. Όμως πρέπει να φύγει ο αγρότης από την επανάπαυση της επιδότησης και να προσέξει πολύ την ποιότητα αυτών που παράγει, τη συσκευασία και το μάρκετινγκ, έτσι ώστε να μην πουλάει χίμα το προϊόν αλλά με ετικέτα προέλευσης. Ταυτόχρονα πιστεύω ότι και άλλες καλλιέργειες όπως τα αβοκάντο, αλλά και η τυποποίηση των αγροτικών προϊόντων σε χυμούς και σε άλλα παρεμφερή προϊόντα μπορούν να δώσουν μεγάλες προοπτικές. Σε συνδυασμό μάλιστα με αγροτουριστικές επιχειρήσεις μπορούν να διαμορφώσουν ένα αξιοπρεπές επίπεδο εισοδήματος και διαβίωσης για τα νέα παιδιά. Την επόμενη δεκαετία δεν θα έχουμε στην Ελλάδα το 20% του πληθυσμού να ασχολείται με αγροτικές δραστηριότητες. Θα ασχολείται το 5%, πολύ λιγότεροι από αυτούς που είναι σήμερα. Έχουν όμως τις δυνατότητες να κερδίζουν πολύ περισσότερα και να παράγουν πολύ περισσότερα απ' ότι σήμερα.

Σιγά-σιγά στο χωριό μας αναπτύσσονται τουριστικές δραστηριότητες, όπως ενοικιαζόμενα δωμάτια, επιχειρήσεις εστίασης μία επιχείρηση εκμετάλλευσης τουριστικών διαδρομών κ.λ.π. Νομίζετε ότι τέτοιες εναλλακτικές αγροτουριστικές δραστηριότητες μπορούν να αποτελέσουν λύση για το χωριό μας;

Ναι, αλλά χρειάζεται μεγάλη προσοχή, διότι οι Αρμένιοι πρέπει να διατηρήσουν όσο μπορούν το παραδοσιακό τους χρώμα και να μην δούμε εξαμβλώματα και νεοπλουτιστικές βίβες να χτίζονται αλλοιώνοντας τον ιστορικό χαρακτήρα της περιοχής, όπως δυστυχώς είδαμε να γίνεται σε άλλα χωριά του Αποκόρωνα. Τα παλιά σπίτια όπως επίσης και αυτά που θα χτιστούν για τουριστική εκμετάλλευση να είναι μελετημένα, απλά στη δομή τους, χωρίς αλουμίνια, κρύσταλλα και όλες αυτές τις μοντέρνες παρεμβάσεις που δίνουν μία επίφαση πολυτέλειας, στην πραγματικότητα όμως είναι κίτς και προσβάλλουν την αισθητική.

Οι Αρμένιοι ταυτόχρονα με το ανεπανάληπτο συγκρότημα υδάτινων πόρων, προσφέρονται σαν κόμβος τουριστικών διαδρομών. Σας αναφέρω, για παράδειγμα, την συναρπαστική πεζοπορία που μπορεί να κάνει κανείς ξεκινώντας από το εκκλησάκι του Αϊ Γιώργη και ακολουθώντας το παραποτάμιο μονοπάτι που βγάζει στο Κοιλιάρη των Καλυβών. Όσοι μάλιστα έχουν και ποδήλατο μπορούν να το συνδυάσουν και πιστεύω ότι θα τους μείνει αξέχαστη εμπειρία.

Γνωρίζετε ότι από την αναδιάρθρωση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης με το σχέδιο «Καποδιστριας», το χωριό μας εντάχθηκε στο νέο Δήμο Αρμένων και η συμβολή σας για την επικράτηση του ονόματος του χωριού μας είναι γνωστή και γι αυτό σας ευχαριστούμε. Από τότε όμως η εκπροσώπηση του χωριού μας στον νέο Δήμο ήταν πενιχρή, δεν είχαμε υποψήφιο δήμαρχο από το χωριό μας, τα αναπτυξιακά έργα και οι πολιτιστικές δραστηριότητες ανύπαρκτες (ας σημειωθεί το έργο «εξυγίανση των πηγών Αρμένων, Στύλου ...» το οποίο φροντίσατε να χρηματοδοτηθεί από το 1999 ακόμα δεν έχει ολοκληρωθεί) αλλά κυρίως απουσιάζει ένα αναπτυξιακό πλάνο που μακροπρόθεσμα θα έδινε πνοή στο χωριό μας. Τι νομίζετε ότι πρέπει να κάνει η νέα Τοπική Αυτοδιοίκηση για το χωριό μας;

Η βλάβη του νέου καποδιστριακού δήμου με το όνομα των Αρμένων ήταν απαραίτητη, διότι οι Αρμένιοι αποτελούν τον πιο παλιό, ιστορικό και πολυπληθή οικισμό της περιοχής. Ιδρύθηκαν πριν από έντεκα αιώνες και υπήρξαν το επίκεντρο πολλών ιστορικών γεγονότων, από την Κρητική Συνέλευση του 1821 μέχρι σημαντικές πρωτοβουλίες της νεώτερης εποχής. Το ότι στην περιοχή μας έγινε ένας Δήμος ήταν ένα θετικό βήμα, αλλά ίσως χρειασθεί να γίνει ένα ακόμα μεγαλύτερο, γιατί όπως λέει και το πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ χρειάζονται ακόμα πιο ισχυροί δήμοι για να είναι πιο σύγχρονοι και καλά εξοπλισμένοι. Εγώ θα ήθελα τα επόμενα δέκα χρόνια να πυκνώσει η συνεργασία των δήμων του Αποκόρωνα έτσι ώστε στο τέλος να μπορέσουμε να κάνουμε με συναίνεση και αγάπη όλοι οι κάτοικοι της περιοχής έναν ενιαίο δήμο Αποκόρωνα πανίσχυρο, δυναμικό και πρωτοποριακό. Σε μία τέτοια συνένωση δυνάμεων, το πρωτεύον δεν είναι ποιός κατάγεται από πού, αλλά τί πολιτικές προεβνεί, τί πρόγραμμα έχει και τί έργα υλοποιεί. Αυτό είναι το βασικό. Οι δύο προηγούμενες τετραετίες είχαν Δήμαρχο που έκανε μαζί με το Δημοτικό Συμβούλιο σημαντικό έργο και εύχομαι έστω και κατά ένα κλάσμα αυτό το έργο να

συνεχιστεί και να επαναληφθεί από την σημερινή Δημοτική Αρχή και να μην επικρατήσει η κομματική εμπάθεια του ράβε-ξήλων.

Το χωριό μας εκτός από τις φυσικές του ομορφιές, πηγές, ποτάμια, κ.λ.π. διαθέτει και δυο κτήρια του ελαιοτριβείου του Αγγελή και το νερόμυλο στις Άσπρες Συκιές, που βρίσκονται σε ιδιοκτησία ιδιωτών. Νομίζετε ότι η αξιοποίηση τους θα συμβάλει στην γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής; Με ποιο τρόπο είστε διατεθειμένος να συμβάλλετε γι αυτό;

Είναι κάμποσα τα ιστορικά κτήρια που πρέπει να προσέξουμε στο χωριό. Ξεκινάω από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου που ευτυχώς έχει διατηρηθεί σε πολύ καλή κατάσταση και δεν είχε την άδοξη τύχη όπως το παρακείμενο εκκλησάκι της Παναγίας, που ενώ ήταν ένα γραφικό πέτρινο κτίσμα με παλιές εικόνες μεταμορφώθηκε σε μία καλοσοβατισμένη εκκλησία, που στους κατοίκους δεν λείει τίποτε πια από την ιστορική παράδοση. Το ελαιοτριβείο του Αγγελή, η εκκλησία του Αη Γιάννη, ο νερόμυλος, η περιοχή του Πλάτανου, το Σχολείο και ορισμένα άλλα πρέπει να περάσουν στην εποπτεία και αργότερα στην ιδιοκτησία του δήμου, έτσι ώστε να γίνουν περιοχές επισκέψιμες από τον καθένα, να διατηρούν την μνήμη και να διδάσκουν τους νεώτερους. Υπάρχουν και άλλα τέτοια κτίσματα κατά μήκος του ποταμού, και ήθελα χαρακτηριστικά να αναφέρω και τον νερόμυλο των Καλυβών που απετέλεσε την πρώτη προσπάθεια παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος στο νομό Χανίων.

Τα τελευταία χρόνια από τότε που ήσασταν υπουργός περιμένουμε με αγωνία την κατασκευή του Αρμενιανού Κόμβου στην εθνική οδό. Δυστυχώς παρά τις κατά καιρούς υποσχέσεις, δεν έχουμε δει ακόμα να υλοποιείται. Γνωρίζετε γιατί;

Το έργο αυτό πέρασε από πολλά κύματα, τελικώς εγκρίθηκε και βρίσκεται στη διαδικασία δημοπράτησης. Όπως είχε ανακοινώσει και ο προηγούμενος Δήμαρχος, ο κόμβος θα μπορούσε να είχε τελειώσει μέχρι σήμερα, εάν δυστυχώς δεν το υπονόμιεσαν διάφοροι για πολύ συγκεκριμένους μικροκομματικούς λόγους, επιδιώκοντας με την καθυστέρηση αυτή να επωφεληθούν προσωπικά. Κάθε μέρα που περνά όμως, η απουσία αυτού του κόμβου δημιουργεί κινδύνους για τα διερχόμενα αυτοκίνητα και εύχομαι απλώς να μην θρηνησουμε άλλα θύματα στην επικίνδυνη στροφή.

Τα τελευταία χρόνια συνηθίζετε να κάνετε Ανάσταση μαζί στην εκκλησία. Φέτος θα σε δούμε στον Άγιο Νικόλα στην Ανάσταση;

Προσπαθώ να έρχομαι κάθε χρόνο. Θυμάμαι με νοσταλγία και την πρώτη όσο και την δεύτερη Ανάσταση που γινόταν στο χωριό και κάθε επίσκεψή μου στους Αρμένους το Πάσχα ξαναφέρνει στο νου μου αυτές τις εντυπώσεις. Μια φορά στην εκκλησία του Αγίου Ιωάννη θυμάμαι τον παπά Λευτέρη ο

οποίος ήταν έξω στο προαύλιο μαζί με το εκκλησίασμα και παρίστανε το Χριστό που προσπαθεί να σπάσει την πύλη του τάφου και να διαλύσει το σκοτάδι. Μέσα στην εκκλησία είχε κλεισθεί ο ψάλτης και του έλεγε «άρατε πύλας». Αυτός όμως φαίνεται δεν κατάλαβε και αργούσε να ανοίξει την πόρτα, ενώ ο παπάς αδημονούσε για να πει το αναστάσιμο απολυτήριο. Τσαντίστηκε στο τέλος, βράζει μια κλωτσιά στην πόρτα δυνατά και του λέει: «Αϊ στο διάολο άνοιξε επιτέλους για να πω και το Χριστός Ανέστη».

Ο Νίκος Χριστοδουλάκης δεν γάνει ποτέ ευκαιρία να επισκεφθεί το χωριό μας.

Η Γενική Συνέλευση του Συλλόγου

ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ 21 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2007 πραγματοποιήθηκε η Ετήσια Τακτική Γενική Συνέλευση του Συλλόγου Αρμενιανών Αττικής «Ο ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΙΔΗΣ» στην αίθουσα της Παγκρητίου Ενώσεως (Γεναδίου 7 Αθήνα) με θέμα Έκθεση πεπραγμένων, οικονομικός απολογισμός έτους 2006, και εκλογή νέου Δ.Σ.

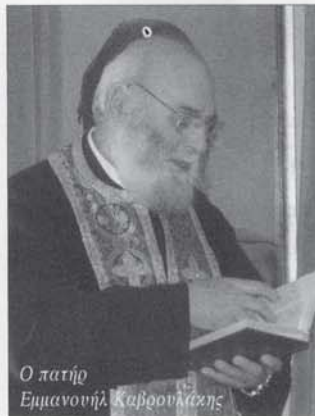

Η Γενική Συνέλευση άρχισε με χαιρετισμό και ευχές του προέδρου του συλλόγου κ. Γιάννη Τερεζάκη. Πρόεδρος της Γενικής Συνέλευσης εξελέγη ο κ. Δημήτρης Καβρουλάκης και γραμματέας η Ελένη Βαγιωνάκη. Ο πρόεδρος της Γενικής Συνέλευσης αφού ευχήθηκε στους παρευρισκόμενους για τη Νέα Χρονιά, Υγεία Πρόοδο και Ευημερία, κάλεσε τον πρόεδρο του Συλλόγου να παρουσιάσει τα πεπραγμένα της χρονιάς.

Ο Πρόεδρος του συλλόγου Γιάννης Τερεζάκης αφού έλαβε το λόγο, καταρχήν συνεχάρη τα παιδιά των Αρμένων και των καταγομένων από τους Αρμένους για την επιτυχή εισαγωγή τους στα Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. Στη συνέχεια αναφέρθηκε στη μεγάλη τουριστική κίνηση που παρουσίασε το χωριό μας, το καλοκαίρι, που το κατέταξε πρώτο σε αριθμό επισκεπτών - τουριστών.

Ο Δήμαρχος του Δήμου Αρμένων κ. Πέτρος Βλαχάκης ενώ απευθύνει χαιρετισμό.

Ο πατήρ Εμμανουήλ Καβρουλάκης

Οι εκδηλώσεις - δραστηριότητες του Συλλόγου το 2006 ήταν οι εξής:

- 15 Ιανουαρίου 2006: παρουσίαση του χωριού και του συλλόγου στο τηλεοπτικό σταθμό blue sky με αρμενιανούς καλλιτέχνες
- 22 Ιανουαρίου 2006: κοπή της πίτας και γενική συνέλευση στην αίθουσα της Παγκρητίου Ενώσεως
- 3 Φεβρουαρίου 2006: διοργάνωση ετησίου χορού του συλλόγου στο κέντρο Ζορμπάς
- 7 Μαΐου 2006: ημερήσια εκδρομή στο Μεσολόγγι
- 13 Αυγούστου 2006: παράσταση παραγκιόζη στους Αρμένους
- 15 Αυγούστου 2006: αρτοκλασία υπέρ υγείας των απανταχού Αρμενιανών στους Αρμένους στη Παναγία Αρμένων
- 21 Αυγούστου 2006: ημερήσια εκδρομή

στο ενυδρείο ηρακλείου - Αγία Πελαγία - Γενί Γκαβέ - Λίμνη Κουρνά

Στη συνέχεια ο Πρόεδρος του Συλλόγου ανακοίνωσε ότι τυπώνεται ατζέντα- ευρετήριο με τα ονόματα των συγχωριανών Αθήνας και Αρμένων που θα διανεμηθεί στο προγραμματισμένο Αποκριάτικο Χορό και θα σταλεί και στο χωριό.

Στη συνέχεια κλήθηκε ο Ταμίας του Συλλόγου κ. Κοτίδης Βασίλης να παρουσιάσει τον οικονομικό απολογισμό του συλλόγου για τη διετία που πέρασε.

2005 ΕΣΟΔΑ: 3.380,00 ΕΞΟΔΑ: 3.650,00

2006 ΕΣΟΔΑ: 3.607,00 ΕΞΟΔΑ: 3.557,00,

ΥΠΑΡΧΟΝ ΠΟΣΟ ΤΑΜΕΙΟΥ 620,00 €

Την εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία τους μεταξύ άλλων: Ο Δήμαρχος Αρμένων κ. Πέτρος Βλαχάκης, ο οποίος ευχήθηκε και μετέφερε και τις ευχές του Δημοτικού Συμβουλίου για την Νέα Χρονιά. Ανακοίνωσε ότι δεσμεύεται να συνεργαστεί με τους δύο τώως Υπουργούς και ιδιαίτερα με το Σύλλογο που ζητούν την επίλυση των προβλημάτων του χωριού. Επίσης παρέστησαν ο πρόεδρος της Ομοσπονδίας Σωματείων Αποχωρών κ. Γιώργος Γιακουμινάκης καθώς και εκπρόσωποι των Συλλόγων της Ομοσπονδίας. Η κ. Ελπίδα Χριστοδουλάκη, αδελφή του συγχωριανού μας, βουλευτή Ν. Χανίων και πρώην Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών κ. Νίκου Χριστοδουλάκη η οποία μεταβίβασε τις ευχές του.

Από αριστερά: η γραμματέας κ. Ελένη Βαγιωνάκη, ο πρόεδρος της Γενικής Συνέλευσης κ. Δημήτρης Καβρουλάκης και ο πρόεδρος του συλλόγου κ. Τερεζάκης.

Στη συνέχεια ο Εκδότης και Διευθυντής της "Ελευθερόπολις" κ. Γιάννης Τσακιράκις παρουσίασε τον οικονομικό απολογισμό της εφημερίδας:

ΕΣΟΔΑ 2005-2006 7.105 €

ΕΞΟΔΑ 2005-2006 8.000 €

ΥΠΑΡΧΟΝ ΠΟΣΟ ΤΑΜΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ 590 €

Ο κ. Τσακιράκις ευχαρίστησε για την αγάπη και το ενδιαφέρον όλων για τη συνέχιση έκδοσης της εφημερίδας.

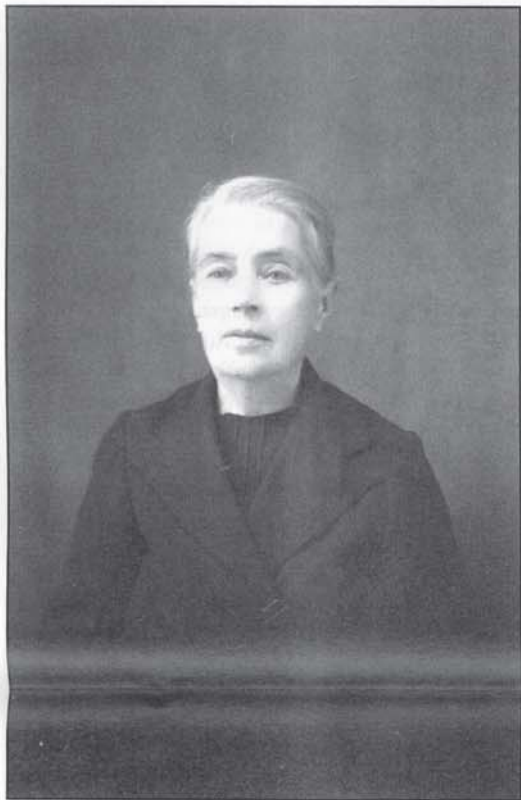
Ο λόγος στη συνέχεια εδόθη στον γνωστό ιστοριοδίφη κ. Χαράλαμπο Μπουρνάζο που με το καθιερωμένο γραμματσάκι του μετέφερε όμορφες εικόνες και μνήμες από τα περασμένα. Στη συνέχεια ο κ. Τσακιράκις του απένειμε τιμητικό δώρο, ένα κρητικό μαχαίρι, για την πολύτιμη προσφορά του στην έκδοση της εφημερίδας.

Τέλος, ο πατήρ Εμμ. Καβρουλάκης ευλόγησε την πίτα και ευχήθηκε Καλή Χρονιά και ο Πρόεδρος του Συλλόγου κ. Γιάν. Τερεζάκης έκοψε την πίτα. Το κομμάτι της πίτας προσφέρθηκε στους παρευρισκόμενους μαζί με αναμνηστικό δώρο από το Σύλλογο, ένα μικρό κρητικό μπουκάλι με τσιουδιά με το ποτηράκι του.

Με το πέρας της Γεν. Συνέλευσης, ο Πρόεδρος της κ. Δημήτρης Καβρουλάκης κάλεσε στο βήμα όποιον θα ήθελε να εκφράσει την άποψη για τα πεπραγμένα. Δεν υπήρξε καμία αντίρρηση και ακολούθως με προφορική ψηφοφορία, ομόφωνα εγκρίθηκαν τα πεπραγμένα.

Και του χρόνου.

οι παλαικές μας φωτογραφίες

Η Χρυσάνθη Βασμουλάκη, το γένος Αναστασιάδη, μητέρα της Μαρίκας, του Δημήτρη, του Λεντέρη, του Θρασύβουλου και του Γιώργη.

Η Χρυσάνθη ήταν άνθρωπος σπάνιας ευγένειας, καλοσύνης, αρχοντιάς κι ομορφιάς, χαρακτηριστικά τα οποία ενοφθάλμιζε και στα παιδιά της.

Η Ασπασία Μιχελογιάννη Φατούρου, κόρη του Δημήτρη Μιχελογιάννη (του Δημητρού. Όπως τον αποκαλούν πάντα φιλικά οι Ραμιονοί) και της Μαρίκας Βασμουλάκη (της Βασμουλοπούλας, για μας τους Αρμενιανούς), είχε την καλοσύνη να μας στείλει τέσσερις ωραίες παλιές φωτογραφίες της οικογένειας Βασμουλάκη, οι οποίες εμπλουτίζουν την πολύτιμη-όπως αποδεικνύεται συνεχώς-φωτοθήκη της «Ελευθερόπολις».

Ευχαριστούμε την καλή μας Ασπασία, και όλους τους άλλους, χωριανούς και ξενομερίτες, οι οποίοι φροντίζουν το εφημεριδάκι μας, που με τα φτερά του ταχυδρόμου ταξιδεύει στα πέρατα του κόσμου, για να φέρει στους αναγνώστες του τ' αρμενιανά μας χαιρετίσματα.

X.MII.

Στη φωτογραφία, πρώτος από τ' αριστερά, καθήμενος, ο Δημήτρης Βασμουλάκης, ο Μήτσος όπως τον αποκαλούσαμε κι όπως υπογράφει την αφιέρωση του στην πίσω πλευρά της φωτογραφίας, απ' όπου προκύπτει ότι ήταν τότε 27 ετών (είχε γεννηθεί το 1903), στρατευμένος στην υπηρεσία διαβίβασεων του ελληνικού στρατού.

Η φωτογραφία αυτή αποτελεί ιστορικό ντοκουμέντο και θα δοίμε πιο κάτω γιατί. Στην αφιέρωση προς τους δικούς του, γράφει στην πίσω πλευρά της φωτογραφίας με μολύβι:

«Για ανάμνηση της στρατιωτικής μου ζωής. Παρμένη μέσα στο [λέξη δυσανάγνωστη λόγω φθοράς] του τηλεφωνικού κέντρου μας στ' Ασβεστοχώρι Θεσσαλονίκης, την ημέρα υπογραφής της ειρήνης,

Με φιλιά
Μήτσος»

«Το Ασβεστοχώρι» είναι εξοχικό προάστιο της Θεσσαλονίκης, σημερινή έδρα του Δήμου Χορτιάτη.

«Την ημέρα της υπογραφής της ειρήνης». Εννοεί, προφανώς το Σύμφωνο φιλίας της Αγκρας, το οποίο υπεγράφη στις 30 Οκτωβρίου 1930. Το σύμφωνο αυτό ήταν ένα από τα διμερή σύμφωνα φιλίας, τα οποία είχε πετύχει, με τους λαμπρούς διπλωματικούς του χειρισμούς ο Βενιζέλος.

Την ιστορική αξία της φωτογραφίας την εκτιμούσε ο αξέχαστος Μήτσος, και μον την χάρισε για να την χρησιμοποιήσω όσον χρειαστεί.

Η Μαρίκα Βασμουλάκη, βασίλισσα της συντροφιάς, ντυμένη με στολή Αμαλίας. Η Μαρίκα ήταν πανέμορφη και με εντυπωσιακό παράστημα. Ίδιας εντυπωσιακής ομορφιάς και κορμολογίας ήταν και τα τέσσερα αδέρφια της, οι Δημήτρης, Λευτέρης, Θρασύβουλος και Γιώργης. Στη φωτογραφία, η οποία πρέπει να είναι τον 1933, διακρίνονται από τα αριστερά: δεύτερη η Γραμματική Μαμοννά και πλάι της η αδελφή της Αρετή Μαμοννά, πρώτες εξαδέλφες της Μαρίκας.

Φωτογραφία τραβηγμένη στα Μέθανα το 1933. Διακρίνονται: Τρίτη σειρά από τ' αριστερά, δεύτερη η Μαρίκα Βασμουλάκη και πλάι της, ο αδελφός της Δημήτρης. Στη δεύτερη σειρά η Γραμματική Μαμοννά και στην πρώτη σειρά, πρώτη από τα δεξιά, η Αρετή Μαμοννά.

Η Μαρίκα Βασμουλάκη και ο Δημήτρης Μιχελογιάννης.

Αναμνηστική φωτογραφία, κατά τον ερχομό της Μαρίκας στην Αθήνα το 1933 περίπου. Η φωτογραφία έχει τραβηχθεί στον Πειραιά. Διακρίνονται: από τ' αριστερά η Γραμματική Μαμοννά, η Μαρίκα, ο πατέρας της Γιάννης Βασμούλης και η Αρετή Μαμοννά.

Καλαντρολόοι στους Αρμένους

Πλήθος νέοι «καλαντρολόοι» φέτος τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχροονιά στο χωριό μας. Υπολογίσαμε πως τα κάλαντρα θα είπαν περισσότερα από πενήντα νέα παιδιά σε μικρές και μεγαλύτερες παρέες, νόμιμο απίστευτο για το χωριό μας. Η «Ε» παρουσιάζει τα κάλαντρα του Λαζάρου (σελ. 1) και στη συνέχεια της Μεγάλης Παρασκευής, όπως τα λέγαμε στο χωριό μας, ικανοποιώντας ένα αίτημα των παιδιών αλλά και των γονιών τους που δυσκολευόταν να τα θυμηθούν και να τα διδάξουν.

ΤΑ ΚΑΛΑΝΤΡΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ

Σήμερα μαύρος ουρανός σήμερα μαύρη μέρα
σήμερα όλοι θλίβονται και τα σκυλιά λυπόνται

Σήμερα βάλλανε (έβαλαν) βουλή οι άνομοι Εβραίοι
οι άνομοι και τα σκυλιά κι οι τρισκαταραμένοι
για να σταυρώσουν το Χριστό των πάντων Βασιλέα

Ο Κύριος ηθέλησε να μπει σε περιβόλι
να κάμει δείπνο μυστικό για να τον λάβουν όλοι.

η Παναγιά η Δέσποινα καθόταν μοναχή της,
τας προσευχάς της έκανε για τον Μονογενή της.

φωνή εξήλθ' εξ ουρανού κι απ' Αρχαγγέλου στόμα:
- «Σώνουν Κυρά μου οι προσευχές, σώνουν και οι μετάνοιες
καί τον υγιό σου πιάσανε και στο χαλκιά τον πάνε.

Σαν κλέφτη τον επιάσανε και σαν φονιά τον πάνε
και στου Πιλάτου τας αυλάς εκεί τον τυραννάνε.»

-«Χαλκιά χαλκιά φτιάξε καρφιά φτιάξε τρία περόνια.»
κι εκείνος ο παράνομος βαρεί και φτιάχνει πέντε.

-«Σν Φαραώ που τα φτιάξες πρέπει να μας διδάξεις
- «Βάλτε τα δυο στα χέρια του και τ' άλλα δυο στα πόδια-
το πέμπτο το φαρμακερό βάλτε το στην καρδιά του
να τρέξει αίμα και νερό να πληγωθεί η καρδιά ντου.»

Η Παναγιά ως τ' άκουσε έπεσε κι ελιγώθει
σταμνί νερό της ρίξανε τρία κανάτια μόσχο (για νάρθει ο λογισμός της)
[.....]

Και σαν της ήρθε ο λογισμός και σαν της ήρθε ο νους της
ζητεί μαχαίρι να σφαιεί φωτιά να πάει να πέσει
ζητεί γκρεμό να γκρεμιστεί για το Μονογενή της
[.....]

Η Μάρθα κι Μαγδαληνή και τον Λαζάρου η μάνα
του Ιακώβου η αδερφή κι οι τέσσερεις αντάμα

Επήραν το στρατί - στρατί - στρατί το μονοπάτι
το μονοπάτι τσι 'βγαλε εις τον Ληστή τη πόρτα

-«Ανοιξε πόρτα του ληστή και πόρτα του Πιλάτου,
κι πόρτα από το φόβο της ανοίγει μοναχή τση.

Τηρά δεξιά τηρά, τηρά ξερβά κανένα δεν γνωρίζε
τηρά και δεξιότερα βλέπει (θωρεί) τον Αϊ Γιάννη

-«Άγιε μου Γιάννη Πρόδρομε και βαφτιστή του γιου μου
μην είδες τον γιόκα μου και σε διδάσκαλό σου;»

-«Δεν έχω στόμα να σου πω χείλη να σου μιλήσω
δεν έχω χεροπάλαμα για να σου τονε δείξω»

Βλέπεις (θωρείς) εκείνο τον γυμνό τον παραπονεμένο
απού φορεί ποκάμισο στο αίμα βουτημένο,
οπού φορεί στην κεφαλή αγκάθινο στεφάνι
εκείνος είναι ο γιόκας σου και εμέ διδάσκαλός μου.»

- «Δε μου μιλάς υγιούκα μου, δε μου μιλάς παιδί μου;»

- «Τί να σου πώ μανούλα μου, που διάφορο δεν έχει;
Μόνο το Μέγα Σάββατο, κοντά το μεσημέρι,
που θα λαλήσ' ο πετεινός, σημαίνουν οι καμπάνες-
σημαίν' η γής, σημαίνει ο Θιός, σημαίνουν τα επουράνια,
σημαίνει κι η Αγιά Σοφιά το μέγα μοναστήρι.»

[.....]

-«Κάνε Κυρά μου υπομονή κάνε Κυρά μου
κάνε Κυρά μου Ανέστη.»

-«Μα πως να κάνω υπομονή μα πως να κάνω Ανέστη
που έχω γιο μονογενή κι εκείνο σταυρωμένο.»

Όποιος το λέει σώνεται κι όποιος τ' ακούει αγιάζει
κι όποιος το καλαφρουκαστή, Παράδεισο δα λάβη-
Παράδεισο και λίβανον από τον Άγιο Τάφο

Τα Θεοφάνεια στο χωριό μας

Πολύς και φέτος ο κόσμος που με κατάνυξη συμμετείχε στη θεία λειτουργία των Θεοφανείων στο χωριό μας στους Αρμένους. Πριν το τέλος της θείας λειτουργίας το εφημέριος μας παπά Μανώλης Νικολακάκης τέλεσε τον μέγα Αγιασμό. Εν συνεχεία μεταβήκαμε στις πηγές στον πλάτανο όπου έγινε η κατάδυση του σταυρού. Τρία περιστερία πέταξαν μικρά παιδιά, και δύο νέα παιδιά βούτηξαν στις πηγές και έπιασαν το σταυρό. Ο Νικόλαος Μάρκον Πατεράκης από τους Αρμένους, και ο Εμμανουήλ Εμμανουήλ Τσικουδάκης από το Νιο Χωριό. Όπως κάθε χρόνο έτσι και φέτος η ενορία Αρμένων ευλόγησε και έκοψε την πρωτοχρονιάτικη πίτα και προσφέρθηκε μαζί με την παραδοσιακή τσικουδιά ευχόμενοι όλοι το νέο έτος 2007 να είναι ευλογημένο γεμάτο υγεία για όλο τον κόσμο.

Χρόνια πολλά και τον χρόνο.
Παπά Μανώλης Νικολακάκης

Η μπαλοτέ

ΠΑΛΙΕΣ ΕΠΟΧΕΣ, που υπήρχε και τότε η εξυπνάδα και η πονηριά, όπως υπήρχε και η αθωότητα και η εμπιστοσύνη. Πολλά γινότανε, πολλά μαθευότανε και όχι πάντα που όμως σήμερα εμείς λέμε, μα είναι δυνατόν;; κι όμως ο κόσμος σήμερα, το βλέπουμε, είναι άλλος, εννοώ τους ανθρώπους. Σήμερα λέμε, ανέκδοτο είναι;; όμως είχαν γίνει.

Αλλαργεμένη λιγάκι από το χωριό τση, ήτονε παντρεμένη η Μαριορή, όμως αυτό δεν την εμπόδιζε, κάπου κάπου να πιένει κι οθέ το χωριό τση, να δη τη μάνα τση, καβάλα στο γάιδαρο και με τη συνοδεία πάντα του άντρα τση. Σε μια τέτοια διαδρομή, που λέτε, και ενδιάμεσα τ'απόστασης, ήθελε η κακομοίρα, όπως είπε τ'άντρα τση, ψιλό τση νερό. Εστέσε το γάιδαρο ο Σηφαλιός, κατέβα τση λέει και μπές στη κάτω μπάντα του δέτη¹, πούχει πολλά δεντρά, να κάμεις τη δουλειά σου. Κατεβαίνει και κείνη, αλλά έκαμε αρκετή ώρα να γυρίσει. Ανησυχούσε αυτός, αλλά ήντα να κάμει ο έρμος², ανήμενε³. Κάποια στιγμή γυρίζει η άτυχη ή η τυχερή, εσείς θα το κρίνετε, σ'ασχημη κατάσταση, ανακατωμένα μαλλιά, αγριεμένη, φοβισμένη.

- Οφου γυναίκα κι ήντα γίνηκε;; τη ρωτά ο Σηφαλιός.

- Οφου, όφου άντρα μου, ήντα να σου πω, που μόλις έλυσα τη βράκα μου, επέρνα ένας κυνηγός και μ'έβαλε το τσιφτέ⁴ στη κεφαλή και μου λέει : Μη κουνιέσαι καθόλου και σου την άναψα.

- Οφου γυναίκα, κι ήντα γίνηκε από και κι ύστερα;;

- Ηντα, ήντα γίνηκε;; Ηντα'κουσε μπαλοτέ;;

Εκαμα γω και μερακλής
και κυνηγός τζιμάνι⁵
μ'αδυναμίες στο πιστό,
τσ'όπλο και στο φουστάνι.

Τερεζογιάννης του Χρήστο ο γιός ο μεγάλος

Γλωσσάρι

1. δέτης = διαφορά ύψους του δρόμου με το χωράφι, 2. έρμος = έρμος, κακόμοιρος, 3. ανήμενε = περίμενε, 4. τσιφτές = είδος κυνηγετικού όπλου, 5. τζιμάνι = πολύ καλός, αστέρι, γρήγορος

Ο ετήσιος χορός του συλλόγου

ΣΤΙΣ 9 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ πραγματοποιήθηκε με επιτυχία ο ετήσιος χορός του συλλόγου μας στο κρητικό κέντρο Ζορμπιάς. Εκ μέρους του συλλόγου, μίλησε η Ρένα Καβρουλάκη, η οποία είναι νέο μέλος του συλλόγου και υπεύθυνη για τις πολιτιστικές εκδηλώσεις. Στη συνέχεια, το λόγο πήρε ο πρόεδρος του συλλόγου, Γιάννης Τερζάκης, και με τα ωραία του ανέκδοτα, έδωσε μια αστεία νότα στη βραδιά.

Το χορό μας τίμησαν με την παρουσία τους, ο συγχωριανός μας βουλευτής Χανίων και πρώην υπουργός Οικονομίας και Οικονομικών, Νίκος Χριστοδουλάκης, ο πρόεδρος της Ομοσπονδίας Σωματείων Αποκορώνου, Γ. Γιακουμινάκης, ο ιδρυτής και πρώην πρόεδρος της Ένωσης Κρητών Νέας Σμύρνης, Παλαιού Φαλήρου και Καλυβών, Γιάννης Φραντζεσκάκης, καθώς και από την Παγκρήτια Ένωση Γυναίκων, η Μαίρη Τζανάκη και από το σύλλογο Σίβας Μαλεβιζίου Ηρακλείου, η Πόπη Πυρουνάκη.

Ευχαριστούμε όλους όσους παραβρέθηκαν στο χορό μας, ενώ αξίζει και ένα μεγάλο ευχαριστώ στους χορηγούς των δώρων για τη λαχειοφόρο αγορά της βραδιάς.

Να 'μαστε καλά και τον χρόνο!

Καίτη Παντ. Καβρουλάκη

☞ συνέχεια από τη σ. 5

καθώς λέει ο ποιητής, ξαναζώ κείνο το θαύμα της ζωής του χωριού μας :

Τα ξημερώματα -αντέρου, αντέρου- με τον αυγερινό και τη συναστεριά ν'ανεβαίνουμε τα δασκαλάκια τσι χαλέπες του Λεντάρη

Ο Γεώργιος Χαράλαμπος ενώ εκφωνεί το Γραμματάκι του.

για να πάμε στον Βάμον το Γυμνάσιο, τα μεσημέρια τα ζεστά να κολυμπούμε στον ποταμό, να τζιριτούμε στα λιβάδια, να κνηγούμε στα λιόφυτα και στα περβόλια φωλιές. Τό'αποσπερίδες, τό'εσπερινούς και τό'ολονυχτίες του Δεκαπενταύγουστου, στο παλιό εκκλησιδάκι μας της Κοιμήσεως, συντροφιά μ'εκείνες τό'αγιασμένες, χιλιοβασανισμένες μανάδες του χωριού. Και τις άλλες ώρες της χαράς, της βεγγέρας και του χωρατού! Στην Απάνω Γειτονιά, στσι Κούκλες, στα Μαραγκουδιανά, στα Καμαράκια, στα σόχωρα και στ'αλώνια, στα περιβόλια και τ'αμπέλια του χωριού! Και στην Πλατέα! Ελάτε να σεργιανίσουμε στην Πλατέα αποσπέρας του πανηγυριού του Προφήτ'Ηλία, καθώς ανοίγει το χορό ο Γιώργης ο Μπουντές, με ντάμα του την Εμινέ την αραπίνα, που μου τήνε θύμισε η φωτογραφία τό'«Ελευθερόπολις». Ήρχοντανε τότες η Αμπλά με το νταβά στην κεφαλή γεμάτο παστέλι, πετιναράκι τριανταφυλλί γλυφιτζούρι, κι ασραγάλι που μοσκοβόλα φρεσκοψημένο, στου Γιώργη του Ρήγα το φούρνο όπου τό'ψηνε από νωρίς, αφού πρώτα απόβγανε το Ρήγα να παίζει σκαμπίλι στο τσαρσί με τον Λαμπαθέ το Στέλιο. Οί βέβαια γιατί φοβούντανε η Εμινέ να μην τήνε φιλήσει ο Μπλάζιος, για να δοκιμάσει κι αράπικο φιλί, που'χει άλλη γλύκα, καθώς έλεγαν κι επειράζανε το Γιώργη τον καλοσυνάτο το Κουτσουπάκη ο Στεφανής κι ο παπάς, μα για να μην τση κλέψει τ'Εμινές τα μυστικά τση τέχνης τ'αστραγαλιού. Απού σου μεταμόρφωνε την πέτρα, το κακόβραστο ροβίθι των Καμινιών και τ'Ασπρονα, σ'αφράτο

βολαράκι, που'λιωνε σαν τη ζάχαρη ως τό'βανες εις το στόμα, ανοίγοντάς σου την όρεξη για την πρώτη τσικουδιά-αρχή του πανηγυριού- βαρατέ τα λαλούμενα, το μαντολίνο σου Σκαντάλη μερακλή, το βιολί σου Σαλαμπαρδούκο, καλή σου ώρα, που κατέχεις και τραγούδιες των Ερωτόκριτο απ'όξω, το λαγούτο σου Μπαξεβάνη...

Ήτονε τότες κοπέλια στη κάψα τση νιότης τωνε, και γαμπρίζανε, ο Τάσος ο Τερεζής, που τότε θυμούνται να τραγουδεί τση Γιαννούλας το «Τρία μανταρινάκια, τα δύο σαπίσανε, κι ήρθα για να σε κλέψω, ωχ αμάν, μα δε μ'αφήσανε». Το Βασμουλάκι να διατάσσει τα όργανα να τον παίζουνε για την Δέσποινα «το ντέρτι που με καίει» :

«Αχ, μοδιστρούλα μου, ναζιάρα και ξανθιά», Κι ας μην ήτονε η Δέσποινα μοδιστρούλα, μήτε ναζιάρα και ξανθιά.

Κι ένα Δεκαπενταύγουστο που'ρθε το μπουλούκι του Ξύδη, κι έφερε τη θεατρίνα τη Σούλα την Αναστασούλα, π'αυτή βέβαια, ήτανε και παρήγτανε «ναζιάρα και ξανθιά». Και τρώζανε τ'Αρμενιανά κοπέλια, που παραιτήσανε σκαψίματα, ποτίσματα κι αλωνίσματα και γινήκανε σουλατσάδοροι και λιμοκοντόροι ούλοι αφού κι ο Κωστής ο βουβός επαραιτήσε τα καλάποδια και την τζαγκαρική του, κι ας τότε κυνήγα η μάνα του η Θεοφάναινα, και στρατοπέδεψε η εκείνος, με χωρίστρα το μαλλί, λαδωμένο με μπιργιαντίνη Πομπεία (αγορασμένη μ'ένα ψέδιασμα των παπουτσιώ του Τάσο) στρατοπέδεψε είπαμε γαύρος και λάβρος Ερωτόκριτος, στου Φραντζέσκο τον καφενέ, όπου χόρευε μεσόγδυμη η Αναστασούλα τση Σαλώμης το χορό. Λαύρα κι αφανισμός των κοπελιώ και ραισμός καρδιώ, ως μα το λέει το τραγούδι που τση'γραψε το Μαυρογενάκι ο Φθύμης, ο τραγουδιστής και ποιητής μας, που τις πρώτες του αράδες μόνο θυμούνται να σάσε πω:

«Οντεν εσήκωσε τα πόδια στο χορό
και κούνησε τον οφαλό,
είντα'δειξε κι είντα'στραψε
κι είντα'λαμψε
ανέ μορρείς τζιγέρι βάσταξε,
απού σ'αφάνισε
τσ'Αναστασούλας,
στου Φραντζέσκο, ο χορός».

ίγο ακόμη, ελάτε μαζί μου στσι στρατές και στσι ρούγες το παλιού χωριού. Θαν'απαντήξουμε τον τελάλη το Γιάννη τον Τζελεπή να τελαλίζει:

- Ακούσετέ το, χωριανοί, έσφαξε ο Λάμπρος ο Τερεζής μουνοχότραγο, κρέας φτηνό πρώτης σκαλιτάς, για καπαμά με νερατζολιά, σιφαδό με πορτακαλόφυλλο και φρεκασέ με λεμόνι.

Κι οι φοιτητές, τω καιρώ εκείνω (μάρτυρές μου ο παπά-Μανώλης ο Χασές και ο Γιάννης ο Βαγιωνής, που μας συντροφούν εδώ) ήρχοντανε στσι πάφες των Πανεπιστημίων, για να ξεκουράσουνε τσι κουρασμένες τωνε κεφαλές από τ'ερωτοδουλειές και τα τσιλιμπουρδίσματα με τσι σαντζές και τ'άλλες παστρικές, και ας ήλεγαν εκείνοι πως ήτονε κουρασμένοι από τα σπουδάγματα και τα διαβάσματα ντως τα πολλά. Κι ήλεγαν των ο Στρατής, στον Πλάτανο, όπου στρατοπεδεύανε, πως πρέπει να κρεμάσουνε στα

κοτέσια μαύρες σημαίες, γιατί θαν'αρχινοούσαν οι σφαγές των ορνίθων. Στσι Κούκλες ο Παπαδογιάννης έφερε από την Αμερική τον πρώτο φωνόγραφο του χωριού, κι εβγάλενε του τραγούδι του φωνόγραφου, που'λεγε πως: «Τη γλώσσαν του εδρόσισε να τραγουδεί στη σκόλη μ'άνθρωπος δεν ευρέθηκε να του μιλήσ'ακόμη».

α πάμε και στην Απάνω Γειτονιά, στη Γαιδουροκυλίστρα, όπου βγάνουνε τσι κληδόνους. Κι η Βαγγελίτσα η όμορφη κι η Διαμάντα η μεγαλομάτα, κι ούλο τ'απανωγείτονο, ανοίγουνε τον κληδόνα στ'Αή Γιαννού τη χάρη, και μάσε καλούν τσι κατομερίτες :

«Κατωμερίτικο πουλί, έβγα στ'απανωμέρι,
οπούνε το νερό κρηνιό και καθαρό τ'αέρι».
Κι ύστερα μάσε στέλνουνε χαιρετίσματα:

«Με το πουλί τ'αηδόνι και με τον πετροκοτσιφό και με το χελιδόνι».

Με μιαν άλλη μαντινάδα λέει το ντέρτι του κι ο Νικητοχρήστος πούχε κουβαλημένη μια νταρμετζανοπούλα τσικουδιά κι εκέραν τσι κληδονογλετζέδες, τραγουδώντας τους μαντιναδάκια μαργιόλικα :

«Ηθελα νάμουν το Μάη γάιδαρος,
τον Αύγουστο κριάρι,
ούλο το χρόνο πετεινός
και κάτης το Γενάρη!»

Κι ο Νικόλας ο Μανατός, φωθιά και λαύρα για τη Πελεκανοπούλα :

«Οντε σε πρωταγάπησα
τα κάρβουνα κατάπια,
κι ήπια δυο πηγαδιώ νερό
κι οι λαύρες δεν επέψαν».

Κι η Καβρουλοδημήτρανα τραγουδεί τ'αντρούς τση τ'αετού τό'απάνω ρούγας :

«Που θα θερίζουνε ταχιά τα δυό σου μαύρα μάτια,
να'ρθω να δένω τ'αγκαλιές, να κάνομε δεμάτια»

Απαντά τζη κι ο Δημήτρης :

«Τραγούδιε και να τραγουδώ, να πηαινομ'ίσια κι ίσια
σα τζι σγουρούς βασιλικούς και σαν τα κυπαρίσσια».

Τραγουδεί σιγανά και ντροπαλά κι η Ελένη η Βαγιωνίνα τ'αντρούς τση, που κείνη την ώρα ήρχονταν από τη Χώρα, ντυμένος το μπλάβο τσοχαδένιο σαλιβάρι και το μεϊτανογέλεκο, ραμμένο και κεντημένο στου Μπαλαντίνου.

«Θανμάζοι'όντε πορπατείς πως δεν ανθούν οι ρούγες

και πως δεν γίνεσ'αετός με τσι χρυσές φτερούγες!»

Κι ο Ζαχάρης, μερακλωμένο αγγουροκόπελο, κουζουλαμένο από τον έρωτά του για την Κατίνα τη γειτονοπούλα του:

«Ποθαίνω, μόνο λόγιασε μπουμπουτσιότη μου βιόλα,
πως στο μαξέ ξηλεύγου σου παρασάμοι με τα ρόδα».

Σηχωράτε με που σισεκούρασα. Μα σισεπροσκόμισα δείγματα κι ενθυμήματα μιας άλλης ζωής, μερακλιδικής κι ανθρωπινής που ζούσαμε «στσι περαζούμενους

καιρούς» που λέει κι ο Ρωτόκριτος, όπου :

«Γελούν τη χώρας τα στενά κι οι στρατές
καμαρώνουν

όλα γροικούν κουρφές χαρές κι όλα τσι φανε-
ρόνουν».

Οι στρατές και τα στρατάκια τ'αρμενιανά,
τ'αγαπησιάρικα, τα σπίτια κι οι ανθρώποι τους, με
το κέφι τους και το ντέρτι τους, το μεράκι και το
σεβντά τους, τους καιμούς και τα γλυκοσαλίσματα και
τα γλυκίσματα της γλώσσας και της ψυχής τους.

**Φιλώ σας κατακούτελα,
Ο ΓΕΡΩ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ**

Γλωσσάρι

- ακρέβατος = αναρριχητικό φυτό.
- Αμπλά (τουρκ. abla) = μεγαλύτερη αδελφή. Αμπλά αποκαλούσαν την Εμινέ.
- αναφιλέ = (τουρκ. anafil) = του κόκκινου, ματαίως.
- αποσοφονιάζω = στήβω, στραγγίζω.
- ανεμοτσάπουρο = ανεμόβροχο τσουχτερό.
- ασπάλαθος = θάμνος γεμάτος αγάθια.
- απτότερον = πολύ πρωί.
- βιόλα = λουλουδι.
- γρυλιζώ = γροχίζω.
- εργώ = κρώνω.
- θεληματεύω = υπακούω
- καπουλοδέτης = το υπό την ουράν διερχόμενο λουρί του σαμαριού.
- κάρσα = (ιταλ. calza) = βράκα.
- κάτης = γάτος.
- κάψα = ζέστη υπερβολική.
- κουζουλόζ = ζαβός.
- κουρφές = κρυφές.
- μαδάρες = βουνά.
- ματζιαδούρα = φάτνη.
- μουνοχότραγος, μουνοχότραος = τράγος εννουχισμένος.
- μπλιο = πλέον, πια.
- ξεβερουλιάζω = ξεσχίζω, κάνω κουρέλι.
- ξεμιστεύγω = προστατεύω
- ξεντώνω = τεντώνω.
- παρασιά, παρασιτιά = τζάκι.
- Πεντζεχούλα = πλοιοία Χανιώτισσα της εποχής της Κρητικής Πολιτείας, γυναίκα του μεγαλέμπορου Αθανασίου Κατελούζου.
- Ντυνόταν εντυπωσιακά, με πανάκριβα φανταχτερά φορέματα, φούστες με φραμπαλάδες, μεγάλα καπέλα, ψηλά μποτίνια και κρατούσε στο γαντοφορεμένο χέρι, ομπρελίνο και ακριβή βεντάλια. Τύπος των παλιών Χανιών, που η φήμη της είχε φτάσει μέχρι τα χωριά.
- ποθές = πουθενά.
- πράμα = τίποτε.
- πρώτης σκαλιτάς = πρώτης ποιότητας, εξαιρετικό.
- ρανίζω = κλαίω, σιγοκλαίω.
- σκόλη = γιορτή, σκολάδες = γιορτές.
- σκομφίδα = πυκνό φουσκωτό μαλλί, μαλλιαδούρα.
- ταζιά = αύριο
- τζιγέρι = σπλάγνο.
- τζιριτώ = τρέχω.
- τροζαίνω = τρελαίνω.
- φλουμπά (ιταλ. fiuba) = ζώνη ανδρική.
- χαίνης (τουρκ. haine) = αντάρτης, επαναστάτης κατά την Τουρκοκρατία.
- ψέδιασμα = επιδιόρθωση των παπουτσιών, με αντικατάσταση του μπροστινού μέρους, αφήνοντας το πίσω.

☞ συνέχεια από τη σ. 7

φουρνίσει το ψωμί, και μου λέει να φέρω τη σάκα μου να διαβάσω. Εγώ πήρα τη σάκα μου και έβαλα τα βιβλία πάνω στο τραπέζι και μαζί με αυτά όσα είχα αγοράσει με το τάλιρο. Με ρωτάει η μητέρα μου πού τα βρήκα αυτά και πώς τα αγόρασα. Εγώ, τί να κάνω, της μαρτύρησα ότι πήρα το πεντόδραχμο. Δεν σας λέω τίποτα, πήρε αμέσως τα μολύβια, τους μογιάδες και το τετράδιο και τα πέταξε στο φούρνο, που άναβε για να πυρώσει να ψηθεί το ψωμί και τα έκαψε. Όσο για μένα έφαγα τόσο ξύλο που το θυμάμαι ακόμα. Το γιατί να της πω ψέματα.

Με το μαύρο γαϊδούρι που είχαμε πήγαινα, με άλλον μαζί, από τ'Ασχύφον (Τάβρη) στη Μαδάρα. Μου φόρτωναν στο γαϊδούρι 2 σακκιά κάρβουνα και τα κατέβαζα στις Βρύσες στο μπακάλικο του Αγγελάκη του Μιχάλη, και έπαιρνα το αγώι και ψώνιζα ότι μπορούσα για το σπίτι. Στο δρόμο που συνδέει τα Σφακιά με τις Βρύσες, μεταξύ Αλίκαμπου και Κράτης, υπάρχει ακόμα και τώρα ένα μαγαζί. Αυτό ήταν του παππού μου Κυριάκου Μαρκάκη της μητέρας μου ο πατέρας και τώρα το διατηρεί βέβαια κάπως ανακαινισμένο ο Παύλος Κανάκης Μαρκάκης. Εκεί λοιπόν στο γυρισμό σταματούσα, αν είχα κάτι για να φάω, δεν είχα και πάντα. Θυμάμαι ένα περιστατικό όταν μια μέρα δεν βρήκα τον παππού μου για να φάω κάτι και πεινούσα πολύ. Φεύγοντας από τις Βρύσες προς το χωριό υπήρχε ένα περιβόλι που είχε 3-4 κιτριές, είχαν λοιπόν ένα κίτρο κίτρινο το οποίο έκοψα και το έφαγα και ώσπου να πάω στο χωριό είπα ότι θα βγάλω και τα φαγιά που είχα φάει μια βδομάδα πριν.

Με τον Αγγελάκη τον Μιχάλη στις Βρύσες Αποκορώνου γνωρίστηκα διότι του πήγαινα τα κάρβουνα και του είπα να εργαστώ στις δουλειές του και μου είπε ότι μόνο στη σούστα είχε δουλειά τότε. Επέστρεψαν και πάλι οι γονείς μου στους Αρμένους και εγώ πήγα στη δουλειά του Αγγελάκη, ο οποίος είχε δύο σούστες και δύο ζώα για την δουλειά αυτή, καθώς και ένα άλογο και ένα μουλάρι. Το άλογο το έλεγαν Θοδωρή και το μουλάρι Μάρκο. Ο Μάρκος λοιπόν μόνο που δεν μιλούσε, τόσο ξυπνο ζώο ήταν. Εργαζόταν και άλλος ένας μεγαλύτερος εργάτης, ο Βασίλης Γιαουρτάκης, κάτοικος Βρυσών, αυτός ήταν πολύ μεγαλύτερος μου και πολλές φορές με εκμεταλλευόταν. Η χαρά μου ήταν να παίρνω το μουλάρι, διότι δεν είχα κανένα πρόβλημα, θα ξεκινούσα από τις Βρύσες και θα σταματούσα στην Αγορά.

Θυμάμαι μια φορά ένας πελάτης ήθελε 3 σακκιά κάρβουνα στο Καστέλι, στη Μεραρχία. Πήγα λοιπόν από τη Σπλάτζια, στο δρόμο προς το Καστέλι υπήρχε μια καμάρα. Ο δρόμος ανηφορικός και εγώ είχα τον Θοδωρή το άλογο, που ήταν χουλιδικό και που κάτω από την γέφυρα σταμάτησε. Προσπάθησα να το κάνω να ξεκινήσει, μάταια όμως δεν κουνούσε κάτω από εκεί. Υπήρχε χαμηλότερος δρόμος προς το λιμάνι περίπου 40 ή 50 πόντων και το άλογο άρχισε να πηγαινέει προς τα πίσω οπότε κινδύνευε η μία ρόδα να πέσει στο κενό και να αποδογυρίσει η σούστα μαζί με το άλογο. Εγώ ήμουν μικρός τότε, 12 χρονών περίπου, και δεν ήξερα τί να κάνω.

Φοβήθηκα μήπως χτύπαγε το άλογο, ήρθαν όμως αρκετοί άνθρωποι και έλυσαν το άλογο, γύρισαν τη σούστα και έπειτα από αυτά ζήτησε πάλι το άλογο το οποίο ανέβηκε άνετα.

Άλλη μια φορά επιστρέφοντας από Χανιά για Βρύσες, μετά την Σούδα, έπιασε πολύ βροχή. Όταν έφτασα στην γέφυρα του Κοιλιάρη ο ποταμός και ο δρόμος ήταν ένα από το πολύ νερό. Όταν πέρασα τη γέφυρα προς τις Καλύβες το νερό ήταν πάνω από τα γόνατα του αλόγου. Εφτασα στους Αρμένους και εκεί βρήκα τον Γιώργη το

Χαλβαδάκη που είχε κι αυτός σούστα. Τον παρακάλεσα να βάλω το άλογο σε στάβλο και εγώ πήγα στο σπίτι μας όπου τότε κάθονταν οι γονείς μου και τα αδελφια μου. Ετσι λοιπόν κάθισα ένα καλοκαίρι σ' αυτή την δουλειά διότι έπρεπε να πάω στο σχολείο για να τελειώσω το Δημοτικό που σταμάτησα. Μετά που τελείωσα το Δημοτικό πήγα στα Χανιά για να βρω δουλειά, όπου και βρήκα, και εργάστηκα, μέχρι τα 19 μου χρόνια, όταν πήγα στρατιώτης.

Προσφορές προς τον Σύλλογο των Αρμενιανών

Παπαδημητρίου Νίκος	20	Καθηβρετάκης Ελευθέριος	100
Μέρμηγκα Μαρία	20	Κουρομιχελάκης Γιώργος	30
Καβρουθάκη Ιωάννα	30	Πατνιωτάκης Γιάννης	20
Παπαγιαννάκης Σπύρο	30	Μπουντάκης Γιάννης	20
Ζαβραδινού Εθπίδα	30	Τσιργώτη Μαρία	20
Τερεζάκης Ιωάννης του Παντ.	50	Κουρομιχελάκη Άννα	20
Τερεζάκης Χρήστος του Ιωάννη	25	Τερεζάκης Αντώνης	25
Κουτσομπάκης Θόδωρος	200	Κουρομιχελάκης Κώστας	20
Παυθάκη Έθση	20	Παπαδάκη - Γαθανάκη Μαρίκα	20
Μαραγκουδάκης Γιάννης	20	Κουτσομπάκη - Τσαμίδου	40
Καβρουθάκη Μάρω	20	Τερεζάκης Ελευθέριος	20

Βιβλίο

επιμέλεια Χ.Μ

**Δημήτρης Ν. Καρτάκις. Νευρολόγος-Ψυχίατρος
«Ψυχιατρείο Χανίων. Η ίδρυση και η εξέλιξή του.
Πώς το έζησα από το 1964 έως το 1985». Εκδοση Ιατρικού
Συλλόγου Χανίων, Χανιά 2006.**

Εγγραφα, πριν από χρόνια σ' αυτήν τη στήλη, παρουσιάζοντας τότε την ποιητική συλλογή του εκλεκτού γιατρού, ιστορικού, ποιητή και στοχαστή, πώς κάθε φορά που παίρνω στα χέρια λογοτεχνικά κείμενα γιατρών μας ευλογημένων από τις Ελικωνίδες μούσες έρχεται συνειρμικά στη μνήμη μου ένα χαριτολόγημα του Τσέχωφ, που, γιατρός σπουδαίος μάλιστα καθώς ήταν κι εκείνος, παραμελούσε την επιστήμη του κι ερωτοτροπούσε με τη Λογοτεχνία. Κι εξήγησε κάποτε τη σχέση του με τις δύο αυτές «Κυρίες» της ζωής τους, λέγοντας πως η Ιατρική ήταν η νόμιμος σύζυγος ενώ

η Λογοτεχνία η ερωμένη του! Μακάρι βέβαια να διέθετε η Ιστορία του Πολιτισμού πολλούς τέτοιους άπιστους συζύγους και πολλά εξώγαμα, σαν αυτά, πανέμορφα παιδιά που γεννήθηκαν από κείνον τον σφοδρόν έρωτα του γιατρού Αντόν Παύλοβιτς. Υπενθυμίζω ότι γιατρός ήταν κι ο δεινός φιλόλογος, λογοτέχνης και διαφωτιστής, «ο λογιώτατος εν σπουδαίοις» Αδαμάντιος Κοραής.

Ν' απομακρυνθούμε όμως από τις βαρείες σκιές του Τσέχωφ και του Κοραή και την αγέραστη γοητεία της γραφής τους, και να μεταφερθούμε στα σημερινά Χανιά και τους Χανιώτες ιατρολόγους συγγραφείς.

Το βιβλίο, λοιπόν, του εκλεκτού επιστήμονα/συγγραφέα, το οποίο παρουσιάζουμε σήμερα, το έχει υποδεχθεί ήδη πανηγυρικά η Χανιώτικη πνευματική ελίτ, αλλά και το γεγονός ότι το πλέον, εν προκειμένω, ειδικό συλλογικό σώμα, ο ιστορικός Ιατρικός Σύλλογος Χανίων το εκδίδει, αποδεικνύει από μόνο του, την αξία και την σημασία του. Από την πλευρά μας θέλω να υπογραμμίσουμε, ότι το βιβλίο, πέραν των άλλων αρετών του, αποτελεί και πολύτιμη πηγή της σύγχρονης κοινωνικής ιστορίας της Κρήτης, των Χανίων ιδιαίτερα.

Τον λόγο όμως για τα περαιτέρω, έχει ένας «ομοιοπαθής» του Καρτάκι εκλεκτός γιατρός, ποιητής και στοχαστής, ο Γρηγόρης Γεωργουδάκης, γιός του αξέχαστου φίλου Γιώργου Γεωργουδάκη (1922-1961) και ανειδίκευτος βοηθός του φημισμένου -και όχι μόνο στην Ελλάδα- ιατροφιλοσόφου Γρηγορίου Γ. Γεωργουδάκη (1885-1969).

Ο γιατρός Δημήτρης Καρτάκις συνέγραψε με αγάπη, τέχνη, χαρά και πόνο ένα έργο για την ιδρυματική ψυχιατρική στα Χανιά. Την ιστορία της ψυχιατρικής όπως αυτός-εκ των έσω- την έζησε από το 1964 μέχρι το 1985, κάποτε ως μοναδικός γιατρός του Ψυχιατρείου.

Γιατρός για όλα. Όπως μου έχουν διηγηθεί -σε ανύποπτο χρόνο- άνθρωποι που εκείνη την εποχή έζησαν και συνεργάστηκαν μαζί του, τον θαύμαζαν και τον θαυμάζουν ακόμη, για την εργατικότητα, την τιμιότητα, ακεραιότητα, την ευγένεια με την οποία διοικούσε, την πειθώ που ενέπνεε η φυσιογνωμία του και η επιστημονική του κατάρτιση, ώστε το Νοσοκομείο να εργάζεται αξιοπρεπώς σε δύσκολες εποχές. Ένα αξι

όλογο βιβλίο, λοιπόν, της ψυχιατρικής διαδρομής μας στο χρόνο. Λέω «μας», δικής μας όχι μόνο γιατί μας ενδιαφέρει όλους, γιατί γράφει για τα Χανιά, γιατί είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνικής ζωής μας, αλλά γιατί μπορεί και πρέπει να αισθανόμαστε το συνάνθρωπο που πάσχει σαν δικό μας άνθρωπο, συγγενή. Κι άλλωστε ποιος ξέρει αν αύριο δεν είμαστε εμείς στη δική του θέση...

Η ιστορία του Ψυχιατρείου Χανίων. Από το Φρενοκομείο Χανίων μέχρι το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο και το κλείσιμό του. Η ιστορία πάντα είναι πολύτιμη. Ένα βιβλίο αφιερωμένο -από τον συγγραφέα του- «... στους άρρωστους του Ψυχιατρείου, που εξαιτίας τους έμαθα πόσο τραγική μπορεί να είναι η ανθρώπινη μοίρα...»

Την πρώτη αναφορά -όπως γράφει ο Καρτάκις- για το Φρενοκομείο Χανίων, τη βρίσκει στο φύλλο της εφημερίδας «Πατρίς» στις 13/7/1900 όπου με επιστολή τους οι κάτοικοι Φακωθιανών Χαλέπας διαμαρτύρονται έντονα για σχεδιαζόμενη ανέγερση Φρενοκομείου στη συνοικία τους... Γράφουν μεταξύ άλλων: «...Και πώς είναι δυνατόν να ζώσιν ησύχως οι περίοικοι Φρενοκομείου, αι οικογένειαι ημών νυκθημερόν εκ των γοερών κραυγών και των αταξιών των φρενοβλαβών διαταρασσόμεναι; Πως δε γυναικες νευρικαί ή ευαίσθητοι είναι δυνατόν να μην πάθωσιν εκ της γειτνιάσεως και τον καθημερινού θορύβου των φρενοβλαβών... κλπ.»

Ο Καρτάκις αναφέρει ολόκληρη την επιστολή διότι όπως γράφει «... μεταξύ των άλλων, μας θμιρίζει και τις πρόσφατες, ύστερα από έναν αιώνα, αντιδράσεις των κατοίκων για τη δημιουργία Ξενώνων ψυχασθενών στην περιοχή τους... Δυστυχώς ακόμη... δεν εξημερώθηκε το τέρας εντός μας».

Στο βιβλίο που καταγράφεται η ιστορική διαδρομή του Ψυχιατρείου και της Ψυχιατρικής, οι άνθρωποι που την υπηρέτησαν εκείνη την εποχή.

Από το ...εν Καινούργια Χώρα Φρενοκομείον, το Ασυλο Φρενοβλαβών Σούδας, το Δημόσιο Ψυχιατρείο Σούδας, Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Χανίων, μέχρι το Θεραπευτήριο Ψυχικών Παθήσεων Χανίων. Και διαφαίνεται ο αγώνας του ανθρώπου να ημερέψει το πνεύμα, να ισορροπήσει το πνεύμα με το σώμα μέσα στις ανθρώπινες διαστάσεις.

Στη σελ. 56 γράφει «... Υπήρχαν και πολλές περιπτώσεις αρρώστων που ενώ η ψυχική τους υγεία είχε σημαντικά βελτιωθεί και θα έπρεπε να βγουν από το Ψυχιατρείο, παρέμεναν σ' αυτό γιατί δεν είχαν πον να πάνε...»

Ο Καρτάκις, άνθρωπος εξαιρετός, εργάστηκε στο Ψυχιατρείο σε καιρούς δύσκολους, σκληρούς, με συνέπεια, υπευθυνότητα, ευσυνειδησία, αυτοθυσία και συνέβαλε-όπως και άλλοι συνάδελφοί του- στην ψυχιατρική ανέλιξη μας, υπήρξε αναμφίβολα μια σημαντική μορφή στα ψυχιατρικά χρονικά των Χανίων. Γι αυτό και το έργο του έχει ιδιαίτερη βαρύτητα εκτός της ιδιαίτερης ιστορικής του αξίας.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον νομίζω πρέπει να δοθεί στη γνώμη του ότι οι ψυχικά διαταραγμένοι άνθρωποι μας -τουλάχιστον η πλειοψηφία τους- πρέπει να γίνουν μέλημα και φροντίδα μας, να ζούνε δίπλα μας, μαζί μας και όχι σε γκέτο. Με την συμπαράσταση και φροντίδα των ψυχιατρικών υπηρεσιών.

Ο Καρτάκις δεν είναι μόνο ψυχίατρος, είναι ενεργός πολίτης και εξέχων πνευματικός άνθρωπος του τόπου μας, και η κοινωνία, όπως και η ιατρική κοινότητα νιώθουν μια υπερηφάνεια κι ένα πλούτο δίπλα του. Κι ένδειξη ευγνωμοσύνης για την προσφορά του είναι και η αξιόλογη αυτή έκδοση από τον Ιατρικό Σύλλογο Χανίων. Αξίζουν συγχαρητήρια σε όλους όσους συνέτελεσαν στην αξιόλογη έκδοση.

Γρηγ. Γεωργουδάκης, «Χανιώτικα Νέα», 18-1-2007

Παπά-Μανώλη Βορεινάκη

«Ανθρωποι και Γωνιές του Τόπου μου». Χανιά 2007

Ο Πατήρ Εμμανουήλ Βορεινάκης, ζωγράφος, νμνογράφος και ακάματος ερευνητής των ιστορικών του χωριού του, του Γαβαλοχωρίου Αποκορώνου, έχει ήδη φιλοδώρησει στην τοπική μας ιστοριογραφία σημαντικά βιβλία του, τα οποία κυκλοφορούν, δυστυχώς, εκτός εμπορίου κι έτσι δεν γίνονται γνωστά και προσita στην ευρύτερη κοινότητα των φιλιστόρων. Μετρώ τώρα στο ράφι μου με τα κρητικά «χαρτιά» πέντε βιβλία του:

1) «Γαβαλοχώρι Αποκορώνου. Στοιχεία από την Ιστορία του». Χανιά 1981.

Καρπός επίπονης έρευνας στα διόλου ευπρόσιτα αρχειοστάσια του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης. Με το ιστοριοδικό αυτό βιβλίο, μικρό το δέμα σημαντικής όμως αξίας για τον μελλοντικό ιστορικό του Γαβαλοχωρίου και του Αποκορώνου, αλλά και για κάθε φιλιστορα, που έχουν τώρα στη διάθεσή τους στοιχεία για μεζονες (Κωστής Μαλινός, Χαράλαμπος Παπαδάκης) αλλά και λιγότερο επιφανείς αγωνιστές της Κρητικής Ελευθερίας.

2) «Στοιχεία οικογενειών Κουντουριδάκη ή Παπαδάκη και Βορεινάκη εκ Γαβαλοχωρίου Αποκορώνου». Χανιά 1999.

Το βιβλίο το οποίο κοσμούν πολύτιμες και δυσεύρετες φωτογραφίες/ντοκουμέντα του Γαβαλοχωρίου και των ωραίων ανθρώπων του, που με τον μόχθο και το μεράκι τους καθένας με τις δυνάμεις και το ταλέντο του, συνέβαλαν σ'αυτό το αρχιτεκτονικό-και όχι μόνον-κάλλος που αποτελεί σήμερα το Γαβαλοχώρι του «παντέρμου Αποκόρωνα με τσι παληκαριές του».

3) «Στοιχεία εφημεριακής εργασίας εις Άγιον Νικόλαον Χαλέπας. Από 1-10-1963 έως 29-5-1966. Υπό ιερέως Εμμ. Βορεινάκη». Χανιά 1999.

Στο βιβλίο αυτό, μία εκ βάθους καρδιάς αφήγησις μέρους της εκκλησιαστικής ιστορίας του π.Εμμανουήλ, απ'την οποία πληροφορείται ο αναγνώστης ότι και η ιερατική διακονία, όπως και κάθε άλλο κοινωνικό λειτουργήμα, «θέλει αρετήν και τόλμην» περισσή, υπομονή και αντοχή, καθώς κανείς μας δεν ξει σε κοινωνίες αγγέλων. Πρόκειται για βιβλίο ειλικρινές γι αυτό και αποκαλυπτικό, χρήσιμο στον ιστορικό της Εκκλησίας, αλλά και στον ψυχολόγο, ιδία τον χαρακτηρολόγο και τον κοινωνιολόγο.

4) «Γαβαλοχώρι Αποκορώνου. Η ταυτότητά του». Χανιά 2000.

Για το βιβλίο αυτό και τις πολλές αρετές του, έχομε ήδη γράψει εκτενώς παρουσιάζοντάς το στο φύλλο 36/2005 της «Ελευθερόπολης».

5) «Ανθρωποι και Γωνιές του τόπου μου. Χανιά 2007.

Το βιβλίο αυτό αποτελεί συλλογή γλαφυρών αφηγήσεων του συγγραφέα γραμμένων και δημοσιευμένων κατά την περίοδο που ήταν Πρόεδρος του Πολιτιστικού Συλλόγου Γαβαλοχωρίου. Και το βιβλίο αυτό εικονογραφείται από ωραίες φωτογραφίες ανθρώπων και τόπων του χωριού. Δείγματος χάριν παραθέτομε πιο κάτω απόσπασμα μόνο -λόγω έλλειψης χώρου- ενός από τα κείμενα της συλλογής, το «Πετροκόποι και Πετροκοπιά» το οποίο αποτελεί και καλό μάθημα πατριδογνωσίας και οικονομικής ιστορίας του Γαβαλοχωρίου.

ΠΕΤΡΟΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΠΕΤΡΟΚΟΠΙΑ

[...] Σήμερα θέλω να γράψω για τους πετροκόπους και τα πετροκοπιά του χωριού μου. Για μια κατηγορία ανθρώπων δυνατών και αποφασιστικών, που ανοίγοντας τα σπλάχνα της μάνας γης με πρωτόγονο τρόπο, τα πήραν, τα έκαμαν παιχνίδι τους και έπαιξαν μαζί τους μια ολόκληρη ζωή. Οι πηλές που της έκαμαν μένονν ακόμη ανοιχτές σε πολλούς τόπους, γύρω από το χωριό και λέγονται πετροκοπιά ή νταμάρια.

Τα προϊόντα των πετροκόπων μας ήταν και είναι καντουνάδες,

πλάκες μαλακές ή σκληρές σαν ατσάλι που τις λέμε σιδερόπλακες, μυλόπετρες για τα αλετριβιδιά της εποχής, που ακόμη και σήμερα υπάρχουν μισοπελεκημένες σε πολλούς τόπους, γούρνες για το πλύσιμο των ρούχων και το πότισμα των ζώων. Άλλες γούρνες τεράστιες που έβαζαν μέσα κρασί, λάδι ή δημητριακά, ανώφιλια για τις πόρτες και τις εξώπορτες και σκαλοπάτια για τις σκάλες που έχουν σχεδόν όλα τα σπίτια. Στους πετροκόπους οφείλονται και οι στέρνες που βρίσκονται στα σπίτια, στους κήπους, στα αλώνια και στα χωράφια του χωριού, θαναμίσιες, χρήσιμες, ανεπανάληπτες κατασκευές που ξεπερνούν τις χίλιες. Τα τελευταία χρόνια βγήκαν από τα νταμάρια μας οι πλάκες μονώσεως που μπήκαν στα μεγάλα κτίρια, που έγιναν σε διάφορες περιοχές της Κρήτης κομμένες με πριόνια από μαλακούς ογκόλιθους.

Είδη της πέτρας είναι η αμμουδάρα, μαλακή, ελαφρή και ευκολοδούλευτη. Η κριθαρόπετρα, σκληρή, συμπαγής, σχηματισμένη από μικρούς κόκκους που μοιάζουν με κριθάρι, από όπου πήρε το όνομα. Η σιδερόπετρα που για την σκληρότητά της δεν μπορεί να δουλευτεί εύκολα και οι πλάκες απ'αυτήν βγαίνουν με μεγάλη δυσκολία. Υπάρχει και η κοινή πέτρα που βρίσκεται στην μεγαλύτερη ποσότητα. Υπάρχουν και τοποθεσίες με ονόματα πέτρων προϊόντων όπως Πλακαλώνι, Γουρνόρουμα, Γούρνες, Πλακούρες κλπ.

Για να αρχίσουν να βγάζουν πέτρα από ένα τόπο, πρώτα βγάζουν πάνω από τη πλακούρα το χώμα που τη σκεπάζει και την καθαρίζουν καλά απ'αυτό ώστε να μπορούν να δουλέψουν. Ετσι σχηματίζεται ο πάγκος δηλαδή το μέρος όπου θα εργαστούν. Εάν δεν έχει ξαναδουλευτεί ο τόπος, το πρώτο πράγμα που βγαίνει είναι η καντουνάδα. Μπορεί το στρώμα της να έχει πάχος και ένα μέτρο. Μετά από το στρώμα της καντουνάδας, βρίσκονται οι πλάκες και πιο κάτω ο μαλακός ογκόλιθος.

Για να κόψουν τις καντουνάδες χρησιμοποιούν το μπίκιο, τις σφήνες, τα πέταλα και τη βαρειά. Χαράσσουν την πέτρα με τον μπίκιο σε ορισμένα σημεία, όσο για να στερεωθούν τα πέταλα και οι σφήνες. Μετά χτυπούν τις σφήνες με τη βαρειά και κόβουν μεγάλα κομμάτια πέτρας. Με τον ίδιο τρόπο τα μικραίνουν κόβοντάς τα και κάνουν τις καντουνάδες. Για να βγάλουν πλάκες κάνουν αυλάκια στους πάγκους σε σχήματα και διαστάσεις που θέλουν να βγουν οι πλάκες αφού ανοίξουν τις κουρνιέρες που έχουν πλάτος 10 περίπου εκατοστών και βάθος όσο θέλουν οι πετροκόποι, τις ξεκολλούν προσεκτικά με το μπίκιο, από την περιχαρακωμένη πέτρα.

Τον ογκόλιθο τον βγάζουν όπως τις καντουνάδες, ύστερα αφού τον τετραγωνίσουν, κόβουν απ'αυτόν με πριόνια τις πλάκες μονώσεως. Εχουν βγει πλάκες σε μεγάλα μεγέθη όπου 2Χ2 μέτρα, λίγο μικρότερες, λίγο μεγαλύτερες που σκεπάζουν ολόκληρα δωμάτια και τις όμορφες καμινάδες των σπιτιών μας. Νομίζω όμως ότι τις μεγαλύτερες τις έβγαλαν για τους τάφους των Βενιζέλων σε διαστάσεις 2Χ3,5 μέτρα. Μ'αυτό το μέγεθος έφυγαν από το νταμάρι του Μακρού Λάκκου και πήραν το τελικό σχήμα τους στα Χανιά. Τις έβγαλαν οι Στέλιος Τσουριστάκης και Μανώλης Γκογκολάκης.

Όλοι οι κάτοικοι του χωριού λίγο-πολύ είναι πετροκόποι. Οι περισσότεροι σε κάποιο καιρό έχουν δουλέψει στα νταμάρια. Είναι όμως και μερικοί που έδεσαν τα ονόματά τους μ'αυτά και τα υλικά τους. Στις αρχές του αιώνα μας και μέχρι το 1930 περίπου, τα προϊόντα των νταμαριών μας ήταν περιζήτητα και καΐκια από την Αλμυρίδα παίρνοντάς τα, τα πήγαιναν όπου τα ζητούσαν. Πολλές πλάκες και κράσπεδα για τα πεζοδρομιά του τα πήρε το Ρέθυμνο. Τα μαγαζιά της αγοράς των Χανίων στρώθηκαν με πλάκες από το Πλακαλώνι. Αυτός που εκείνη την εποχή δούλεψε πολύ ήταν ο Νίκα-Νικολής, άντρας γερός και δυνατός. Φαίνεται όμως ότι και άλλοι Νίκηδες που είχαν χωράφια στο Πλακαλώνι που έβγαλαν οι σιδερόπλακες δουλέψαν τότε, όπως ο Νίκα-Κωνσταντής, ο Νίκα-Γιάννης και άλλοι. Είχαν αγωνιάτες που κουβαλούσαν με τα άλογά τους συνέχεια τις πλάκες, τα κράσπεδα και α ανώφιλια στην Αλμυρίδα. Οι αδελφοί Γιάννης και Αριστείδης Παρασκευουδάκης, ο Γιάννης του Καβροσφυρίδο, ο Αντώνης ο Κουσκουμπέκης και γυναίκες ακόμη, όπως η Κατεργιά, έκαναν αυτή τη δουλειά. Ακόμη σε κείνα τα νταμάρια σήμερα βλέπεις κομμένα ανώφιλια και άλλα υλικά που δεν τα μετακίνησαν για το βάρος τους. Ο Νίκα-Νικολής άνοιγε και στέρνες. Όπως έλεγε ο ίδιος είχε ανοίξει 28 απ'αυτές σε σπίτια του χωριού.[...]

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΔΙΚΗΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥ

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗ ΚΑΤΑΔΙΚΗΣ του Ιησού Χριστού την οποίαν εξέδωσε ο Πιλάτος, παρέμεινε άγνωστη μέχρι το έτος 1309, όπου τυχαία βρέθηκε στην Ακουλα της Ιταλίας, μέσα σε σιδερένιο κιβώτιο, γραμμένη στα εβραϊκά.

Το 1381 μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη και το 1643 μεταφράστηκε από τον πατριάρχη Διονύσιο στα ελληνικά και έχει ως εξής:

«Τω εβδόμω και δεκάτω Τιβερίου Καίσαρος, Βασιλέως Ρωμαίων, μονάρχου ανικήτητου, Ολυμπιάδος διακοσιοστής πρώτης, Ηλιάδος ογδόης από κτίσεως κόσμου, κατά τον ημέτερον μερισμόν, των δε Εβραίων, τετρακίς χίλια και εκατόν εβδομήκοντα τέσσαρα έτη και καταβολής των Ρωμαίων βασιλείας έτη εβδομήκοντα τρία και από της ελευθερίας της δουλωσύνης Βαβυλώνας έτη πεντακόσια εβδομήκοντα, και καταστροφής του ιερού βασιλείου έτη ενενήκοντα και επτά, επί υπάτου του λαού των Ρωμαίων Λουκίου Ζιζονίου και Μάρκου Συννίου και ανθυπάτου του Ιλλυρικού Παλλιστέρα, κοινού διοικητού της χώρας των Ιουδαίων Κούντου Φλαβίου επι της διοικήσεως Ιερουσαλήμ ηγεμόνος κρατίστου Ποντίου Πιλάτου, επιστάτου της κάτω Γαλιλαίας Ηρώδου του Αντιπάτρου της άκρας αρχιερωσύνης Άννα Καϊάφα Αλλιάσου και Ματίλ, μεγιστάνων εις τον ναόν, Αμαμπέλ Πιοκτένου εκατοντάρχου υπάτου Ρωμαίων, της δε πόλεως Ιερουσαλήμ Σουμπμασαξίου Ποπιλίου Ρούφου.

Εγώ ο Πόντιος Πιλάτος, ηγεμών διά της βασιλείας των Ρωμαίων, επί του πραιτωρίου της αρχηγεμονίας, κρίνω και κατακρίνω και καταψηφίζω εις θάνατον σταυρικόν τον Ιησού λεγόμενον υπό του πλήθους Χριστόν, και από πατρίδος Γαλιλαίας, άνθρωπον στασιώτη κατά τον νόμον του Μωσαϊκού, και εναντίον του μεγαλοπρεπούς βασιλέως των Ρωμαίων Τιβερίου Καίσαρος, και ορίζω και αποφαίνομαι τον θάνατον αυτού σταυρικόν μετά των άλλων κατά το σύνθεσ των καταδικών· επει συνοίθησεν αυτός πλήθος ανθρώπων και φτωχών και πλουσίων, ουκ έπαυσε θορύβους γειγών ενοχλίν την Ιουδαίαν, ποιών εαυτόν υιόν θεού και βασιλέα της Ιερουσαλήμ, απειλών φθοράν της Ιερουσαλήμ και του ιερού Ναού, απαρνούμενος τον φόρον του Καίσαρος και τολμήσας εισελθίν μετά βαίων θριαμβευτής και πλείστον όχλου ώσπερ τις Ρήξ εντός της πόλεως Ιερουσαλήμ ως τον Ι. Ναόν· και διορίζομεν τον ημέτερον πρώτον εκατόνταρχον Κούντο Κορνήλιον περιάξει τούτον παρηρησία εις την χώραν Ιερουσαλήμ δεδεμένον, μαστιζόμενον και ενδεδυμένον πορφύραν, εοστεφανομένον ακανθίνω στεφάνω και βαστάζοντα τον ίδιον σταυρόν επί ώμου αυτού ίνα ή παράδειγμα τοις άλλοις και πάσι τοις κακαποιοίς, μεθ' ου βούλομαι συνάγεσθαι δύο ληστές φονείς και εξέρχεσθαι διά της πύλης Γιαμπαρόλας, της νυν Αντωνιανής. Αναγθίηναι δε αυτόν παρηρησία επί το όρος των κακούργων ονόματι Κολβάριον, ούτινος σταυρωθέντος μείναι το σώμα εν τω σταυρώ εις κοινόν θεώρημα πάντων των κακούργων, και άνω του σταυρού τίτλου τεθήναι γεγραμμένον τρισί γλώσσαις:

ΙΗΣΟΥΣ ΑΛΟΝ Ο ΙΛΗΣ ΙΟΔΑΜ (εβραϊστί)

ΙΗΣΟΥΣ Ο ΝΑΖΩΡΑΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΙΟΥΔΑΙΩΝ (ελληνιστί)

ΙΕΖΟΥΣ ΝΑΖΟΡΑΙΟΥΣ ΡΕΞ ΙΟΥΔΑΙΟΡΟΥΜ (ρωμαϊστί)

Ορίζομεν ούν μηδένα των ηστινοσούν τάξεις και ποιότητος τολμήσαι απερισκεπέως την τοιαύτην εμποδίσαι δίκην, ως υπ' εμού ωρισμένην μετά πάσης σεμνότητος εις ποινήν της αυτομολίας τούτου, Εβραίου όντος, κατά τα ψηφίσματα και τους νόμους της των Ρωμαίων Βασιλείας.

Μάρτυρες της ημετέρας αποφάσεως:

- Από της φυλής Ισραήλ: Ρωδιέ, Δανιήλ, Ραμινιήλ, Ιονακείν, Μπανικάν, Ροτάμ, Ιουταβέλ και Περχονλάμ.

- Από της βασιλείας και ηγεμονίας Ρωμαίων: Λούκιος, Σεξτίλιος και Μαξιμίλιος

- Από των Φαρισσαίων: Μπαρμπάς Συμεών και Μπονέλλης

- Από των υπάτων και δικαστών των Ρωμαίων: Λούκιος, Μπαντάνης και Μακαρόλας.

- Από της αρχιερωσύνης: Ρωάν, Ιουδάους, και Μπακασόλης.

Ο νομικός δημόσιος επί των εγκλημάτων των Εβραίων Μπουτάν.»

Το παραπάνω κείμενο, έφερε στο φως της δημοσιότητας ο αρχαιοδίφης καθηγητής κ. Βασ. Σκουρτζής και δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «ΕΘΝΙΚΗ ΗΧΩ» τον Απρίλιο του 2003.

Αξίζει όμως εδώ να μάθουμε και για την τύχη των πρωταγωνιστών της καταδίκης και του σταυρικού θανάτου του κυρίου ημών Ιησού Χριστού.

Όταν ο αυτοκράτορας των Ρωμαίων Τιβέριος πληροφορήθηκε λεπτομερώς περί αυτής, και όντας αρνητικά διακείμενος κατά τον Πιλάτου, τον οποίον πολλές φορές είχε επιπλήξει για κακοδιοίκηση και αντιλαϊκή πολιτική, διέταξε τον επίτροπο της Συρίας Βιτέλλιον να τον συλλάβει και μαζί με τον Άννα και τον Καϊάφα, αποστείλει στην Ρώμη υπό συνοδεία. Ο Καϊάφας πέθανε κατά την διάρκεια του ταξιδιού πλησίον της Κρήτης και οι συνοδοί παρέδωσαν την σορόν του στον διοικητή του Ηρακλείου. Ενταφιάστηκε επί λόφου πλησίον της Κνωσού, ο δε τάφος του υπήρχε μέχρι το έτος 1882 και ονομαζόταν «ο τάφος του Καϊάφα». Άννας καταδικάστηκε και εκτελέστηκε από τα αρμόδια όργανα της Ρώμης. Ο Πιλάτος εκτελέστηκε, χωρίς απολογία, από τον ίδιο τον Καίσαρα.

Ιωάννης Προεστάκης

«ΚΑΙ ΔΙΑΓΕΝΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ»

Και ωσάν απέρασε το Σάββατον, Μαρία η Μαγδαληνή και Μαρία (η μήτηρ) του Ιακώβου και η Σαλώμη αγόρασαν μυρίσματα δια να υπάσι να τον αλείψουν.

Και πολλά ταχύ, από την πρώτην της εβδομάδος, ήλθασιν εις το μνήμα, όταν έβγαινε ο ήλιος.

Και έλεγαν ανάμεσά τους : «Τίς να μας κηλήσει την πέτραν από την πόρταν του μνημείου;»

Και έστοντας να αναντρανίσουν, βλέπουσιν ότι ο λίθος είναι κυλισμένος, διατί ήτον πολλά μέγалоς.

Και έστοντας να εμπούσιν εις το μνήμα, είδαν ένα νέον όπου εκάθετον εις την δεξιάν (μερέα) ενδυμένος φορεσίαν άσπρην και ξετρομαζαν.

Και εκείνος τες είπε : «Μην φοβείσθε τον Ιησοούν ζητάτε τον Ναζαρηνόν, τον εσταυρωμένον Αναστάθη, δεν είναι εδώ -να ο τόπος όπου τον έβαλαν.

Αμή σύρτε ειπέτε τους μαθητάς του και τον Πέτρον ότι πάγει πρωτύτερά σας εις την Γαλιλαίαν, εκεί θέλετε τον ιδεί, καθώς σας είπε».

Και έστοντας να έβγουν εις έξω, έφυγαν από το μνήμα, διατί τες επίασε τρομάρα και έκστασις. Και δεν είπαν κανενός τίποτες διατί εφοβούνταν.

Και έστοντας να ανασταθεί το ταχύ την πρώτην της εβδομάδος, εφάνη πρώτον εις την Μαριάν την Μαγδαληνήν, από την οποίαν έβγαλεν επτά δαιμόνια.

Εκεινή επήγε και το είπεν εκείνους όπου ήταν (πρωτύτερα) μαζί του, οι οποίοι ελυπούνταν και έκλαιαν.

Και εκείνοι, ωσάν το άκουσαν ότι πως ζει και τον είδεν αυτή δεν επίστευσαν.

Και ύστερον από τούτα, εφανερώθη, εις άλλον είδος, εις δύο απ'αυτούς όπου επεριπατούσαν και επαγαίνασιν εις το χωράφι.

Και εκείνοι παγαίνοντας το είπαν και τους άλλους και ουδέ εκείνους επίστευσαν,

[...]

(εκ του κατά Μάρκον, κεφ. 16/1-13)

αρμενιανή κουζίνα και γλυκά αρμενιανά

Μπακλαβαδάκια με καρύδι

Υλικά

μισό κιλό φύλλο κρούστας
τρία φλιτζάνια τσαγιού καρυδόψυχα
250 γραμμάρια βιτάμ και φυτίνη
μισό φλιτζάνι τσαγιού ζάχαρη
ένα κουταλάκι κανέλα σκόνη

Για το σιρόπι

τρία φλιτζάνια ζάχαρη
τρία φλιτζάνια νερό

μία φλούδα κανέλα
πέντε έως έξι γαρίφαλα

Όλα αυτά τα βράζουμε για να κάνουμε το σιρόπι.

Εκτέλεση

Παίρνουμε ένα-ένα φύλλο κρούστας και το απλώνουμε στο τραπέζι, όπου έχουμε τα καρύδια χοντραλεσμένα.

Ανακατεύουμε τα καρύδια με την κανέλα και με 2-3 κουταλιές ζάχαρη. Αλείφουμε με πινελάκι το φύλλο με το βούτυρο. Στην άκρη του φύλλου τοποθετούμε το κοπανισμένο (κι ανακατεμένο

με τη ζάχαρη και την κανέλα) καρύδι, ενώ σ'όλη την έκταση του φύλλου σκορπάμε λίγο καρύδι και κυλινδρωτά τα τυλίγουμε και τα τοποθετούμε το ένα πλάι στο άλλο, μέχρι να γεμίσει το ταψί, τεμαχίζοντάς τα.

Κατόπιν τα βουτυρώνουμε από πάνω όλα, και όταν ολοκληρώσουμε την διαδικασία αυτή, βάζουμε το ταψί στο φούρνο. Όταν θα έχουν ψηθεί, τα βγάζουμε από τον φούρνο και τα περιχύνουμε με το έτοιμο ζεστό σιρόπι.

EIP.XAIP.

«Δαίμονος» έργα

Ο «Δαίμων του Τυπογραφείου», ξεροκισμένος με τον απήγανο από τις στήλες της εφημερίδας μας, έβαλε για τα καλά την ουρά του στο προηγούμενο φύλλο μας. Ζητούμε γι' αυτό συγγνώμη από τους αναγνώστες. Επιστημαίνουμε, πιο κάτω, τα πιο σημαντικά «ημεροημέρια» (όπως τα αποκαλούσαν οι παλιότεροι) τυπογραφικά λάθη του φύλλου 43/2006. Εχουμε λοιπόν και λέμε :

* Σελ. 2, τρίτη στήλη, πρώτος στίχος του πρώτου τετραστίχου του Παλαμά «Το βιολί» : Το «χαίρεται, κλειστά λουλούδια», να γίνει «χαίρετε κλειστά λουλούδια».

Στην ίδια στήλη και στο ίδιο τετράστιχο, ο δεύτερος στίχος : «της πρωτόβαλτης αυτής!», να γίνει : «της πρωτόβαλτης αυτής!».

* Σελ. 5, δεύτερη στήλη, δέκατη αράδα από το τέλος, η φράση «μα εκείνοι», να γίνει «κι εκείνοι».

* Σελ. 6, πρώτη στήλη, στο τέλος της πρώτης ενότητας, όπου αναφέρεται το «Πολίτευμα των Αρμένων, μετά το Αρμένων, να κλείσουν τα εισαγωγικά : «Το Πολίτευμα των Αρμένων».

* Σελ. 7, δεύτερη στήλη, όγδοη αράδα από τ'άπάνω, η φράση : «τον Καβρό στο λιβάδια», να γίνει «τον Καβρό στα λιβάδια». Στην ίδια σελίδα και στήλη, στην αράδα 22, η λέξη «σκαρνανταλιζαμε» να γίνει «καρνανταλιζαμε».

* Σελ. 8, το όνομα της συγγραφέως του διηγήματος Νέλλης Παπαγιαννάκη, τυπώθηκε με ένα λ : «Νέλη». Στην ίδια σελίδα, στην πρώτη στήλη, στην αράδα 8, το «15/199», να γίνει «15/1999».

* Σελ. 9, στην προσθήκη με ένδειξη «Σ.Σ. (δηλ. Σημείωση Σύνταξης)», τρίτη αράδα από το τέλος, η λέξη: «καθαρεύουσας» να γίνει «Δημοτικής», Η αξεχαστη Νέλλη έγραφε πάντα σε υποδειγματική Νεοελληνική (Δημοτική) και ποτέ σε καθαρεύουσα απλή είτε αρχαίζουσα.

Στην ίδια σελίδα,στη δεύτερη στήλη, αράδα 28 από το τέλος, η φράση «τ'αμπωχτές» να γίνει «τσ'αμπωχτές».

* Σελ.11, η τελευταία αράδα της λεζάντας, κάτω από την φωτογραφία με την Εμινέ και τον Μπουντέ, η λέξη «τραγουδιστή», να γίνει «τραγουδιστής».

* Σελ. 12, στήλη πρώτη, αράδα 25 από το τέλος, η φράση «στον Νικόλα Τομαδάκη», να γίνει «στον Νικόλαο Τομαδάκη». Στην ίδια σελίδα, στη δεύτερη στήλη, αράδα 8 από το τέλος, η φράση «Γενικής των Κρητών Συνέλευσης», να γίνει «Γενικής των Κρητών Συνελεύσεως».

* Σελ. 19, πρώτη στήλη, στη συνταγή μαγειρικής, το «1/2 μόνο κουταλάκι», να γίνει «1/2 ».

Στην ίδια σελίδα, δεύτερη στήλη, αράδα 4 από το τέλος, η φράση «τη ρόδα» να γίνει «τα ρόδα».

Μια γενικότερη παρατήρηση, για ένα λάθος επαναλαμβανόμενο, το οποίο βέβαια δεν είναι του «Δαίμονος» αυτό.

Ο τίτλος αυτής της εφημερίδας είναι «Ελευθερόπολις». Ως τίτλος είναι ανεπίτρεπτο να γράφεται ή να τυπώνεται «Ελευθερόπολη», γιατί είναι παγκοίμως γνωστό ότι οι τίτλοι όταν αναφέρονται, δεν αλλοιώνονται. Τα παραδείγματα είναι πολλά και αποστομοτικά :

«Πατρίς», καθημερινή εφημερίδα Ηρακλείου Κρήτης.

«Πατρίς», καθημερινή εφημερίδα Πύργου Ηλείας, κλπ.

Ο τίτλος μιας εφημερίδας παραμένει αναλλοίωτος καθ'όλη την ιστορική της διαδρομή και αποτελεί κεφάλαιο της σημαντικότητας. Πέραν όμως όλων αυτών η «Ελευθερόπολις», ως τίτλος συμβολίζει και σηματοδοτεί αυτά που γράφαμε ως κύριο άρθρο στο πρώτο φύλλο της, του 1996, που αναδημοσιεύουμε πιο κάτω για τους νεότερους αναγνώστες μας.

X.MΠ.

ΚΑΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΑΥΤΗΣ «ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΣ»
(Αριθμός φύλλου 1/Απριλίου-Μάιος-Ιούνιος 1996).

Το όνομα «ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΣ» δόθηκε στην εφημερίδα αυτή για να ανασυρθεί από την αφάνεια και να διασωθεί από τη λήθη, να εκλαϊκευθεί και να τιμηθεί μια κορυφαία στιγμή του χωριού μας, η συγκάλυψη της πρώτης μεγάλης Γενικής Επαναστατικής Συνελεύσεως των Κρητών, τον Μάιο του 1822, και να τιμηθεί μια

ιστορική διάκριση που έγινε στο χωριό, πριν από εκατόν εβδομήντα τέσσερα χρόνια, τότε που η Συνέλευση μετονόμασε τους Αρμένους σε Ελευθερόπολι. Τιμώντας τους έτσι για την προσφορά τους, ως έδρα της Επαναστατικής Κυβερνήσεως, σ'όλη τη μακρά περίοδο του απελευθερωτικού αγώνα, αλλά και για τη φιλοξενία που πρόσφεραν σε δύο Γενικές Συνελεύσεις των Κρητών, αφηφώντας κινδύνους σφαγών και διωγμών, που δεν άργησαν ν'ακολουθήσουν, με πρώτα μαρτυρικά θύματα την οικογένεια Κριτοβουλίδη.

Τον Μάιο, λοιπόν, του 1822 συνήλθε στους Αρμένους η σημαντική αυτή συνέλευση της αγωνιζόμενης Κρήτης και οι πληρεξούσιοι, οι «νόμιμοι παραστάται των διαφόρων επαρχιών», ως γράφουν τα κείμενα της εποχής, «καλώς σκεφθέντες επεξεργάσθησαν» το Σύνταγμα της Κρήτης, αυτό που αναφέρεται στα ιστορικά συγγράμματα και διδάσκεται στα σχολεία ως το «Πολίτευμα των Αρμένων», ψηφισθέν «Εν Αρμένιοις, τη 20 Μαΐου 1822, Β' έτος της Ανεξαρτησίας».

Ο Κ. Κριτοβουλίδης, ο οποίος ήταν μέλος των επαναστατικών κυβερνήσεων αλλά και πληρεξούσιος Αποκορώνου στη συνέλευση του Μαΐου του 1822 και με την ιδιότητά του αυτήν υπέγραψε το πολίτευμα, αναφέρει στα «Απομνημονεύματά» του ότι μεταξύ των ψηφισμάτων της συνελεύσεως, περιλαμβάνεται και αυτό που αναφέρει ότι η κομμοπολις Αρμένιοι μετονομάζεται ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΣ. Το σχετικό απόσπασμα των «Απομνημονευμάτων» είναι το εξής :

ΑΠΟΚΟΡΩΝΑΣ, Αρμένιοι, «Ενταύθα ως επί το πλείστον είχε την έδραν επί της επαναστάσεως η Διοίκησης όπου έγιναν και δύο συνελεύσεις των Κρητών, η δε συγκροτηθείσα τον Μάϊον 1822, ότε υπεγράφη και υπό των Κρητών το πρώτον ελληνικόν πολίτευμα της Επιδαιύρου λεγόμενον, εψηφισε να φέρε εις το εξής, το χωρίον τούτο, το οποίον εσημημάτιζε κομμοπολίαν, την κλήσιν «Ελευθερόπολις».

Το απόσπασμα αυτό, καλό θα ήταν να χαραχθεί σε πλάκα και να τοποθετηθεί σε κεντρικό σημείο του χωριού, όπου μάλιστα, πριν από τον πόλεμο υπήρχε κατάσταση με την επιγραφή «ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΛΙΣ».

X.MΠ.

Αυτοί που φεύγουν...

Η «Ελευθερόπολις» εκφράζει τα θερμά της συλλυπητήρια σε όλους του συγγενείς των αποβιωσάντων συγχωριανών μας.

Αποβιώσαντες

- Πέθανε και ετάφη στους Αρμένους στις 28 Δεκεμβρίου 2006, ο Μανώλης Προεστάκης. Ο Μανώλης ήταν πατέρας του Γιώργου, της Βασιλικής, του Αντώνη και του Κωστή.
- Πέθανε στην Αθήνα και ετάφη στους Αρμένους, την Τετάρτη 28 Φεβρουαρίου 2007, η Ειρήνη Χριστοδουλάκη, ετών 91. Η Ειρήνη ήταν μητέρα του Νίκο και της Ελπίδας.
- Πέθανε και ετάφη στην Αθήνα η Σοφία Αντωνίου το γένος Τσιριγώτη στις 13 Φεβρουαρίου 2007, ετών 84.
- Πέθανε στα Χανιά και ετάφη στους Αρμένους, την Δευτέρα 19 Φεβρουαρίου 2007, ο Χαράλαμπος Καβρουλάκης, ετών 48.

● Πέθανε στα Χανιά και ετάφη στους Αρμένους, την Πέμπτη 11 Ιανουαρίου 2007, ο Μιχάλης Κοκογιαννάκης, ετών 84. Ο Μιχάλης ήταν σύζυγος της Αικατερίνης το γένος Κολώνη, και πατέρας του Μανώλη της Ελένης, της Αικατερίνης και του Νεκτάριου.

Μνήμη Ειρήνης Μιχ. Χριστοδουλάκη

Ένας ακόμη άνθρωπός μας ωραίος και καλοσυνάτος η Ειρήνη Μιχ. Χριστοδουλάκη (1916 - 2007) πήρε κι εκείνη την ανηφόρα για το κοιμητήριο του Προφήτη Ηλία. Έχοντας όμως την αγαλίαση πως φεύγοντας άφησε πίσω της δυο ξεχωριστά παιδιά, τον Νίκο Χριστοδουλάκη τέως υπουργό Οικονομίας και Οικονομικών και

την Ελπίδα Λούπου Ελεγκτή Εναέριας Κυκλοφορίας αλλά και δυο εγγόνια ζηλευτά, την Ερηνή Χριστοδουλάκη και τον Παντελή Λούπο. Αυτά τα λίγα λόγια αποχαιρετισμού στην αγαπητή και αξέχαστη, καθώς το θλιβερό άγγελμα του θανάτου το πήραμε ενώ η «Ελευθερόπολις» βρισκόταν στο δρόμο προς το τυπογραφείο.

ΔΩΡΕΕΣ ΣΤΗΝ ΕΝΟΡΙΑ

Στη μνήμη **Μιχαήλ Πετράκη**, αντί στεφάνου η σύζυγος του και τα παιδιά του προσέφεραν το ποσό 500€ στην ενορία Αρμένων. ● Στη μνήμη **Αγγελικής Πριπάκη**, αντί στεφάνου ο σύζυγος της Δημήτρης Πριπάκης τέως Πρόεδρος της Κοινότητας Αρμένων και οι συγγενείς της προσέφεραν το ποσό των 400€ στην ενορία Αρμένων. ● Στη μνήμη **Αγγελικής Πριπάκη**, αντί στεφάνου η ανιψιά της κ. Καίτη Παπαδάκου προσέφερε το ποσό των 300€. ● Στη μνήμη του παλπού του **Μιχάλη ο Τερεζάκης Μιχάλης** του Νικολάου προσέφερε 30€ για τον Αγ. Νικόλαο. ● Στη μνήμη και αντί στεφάνου του **Μιχαήλ Κοκογιαννάκη**, ο αδερφός του Νικόλαος Κοκογιαννάκης προσέφερε το ποσό των 50€ στην ενορία Αρμένων.

Το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο ευχαριστεί θερμά τους ως άνω δωρητές για τις προσφορές τους.

Για το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο
Ο Πρόεδρος Παπά-Μανώλης Νικολακάκης

Μνήμη Εμμανουήλ Προεστάκη

Εκφωνήθηκε από το Προεστάκη Γιάννη κατά την κηδεία του αδελφού του Εμμ. Προεστάκη την 28-12-06 στους Αρμένους.

Μεγάλη λύπη και οδύνη μας έφερε ο θάνατος σου αδελφέ μου. Ήσουν ο πρεσβύτες της οικογενείας μας. Πάντα ομιλητικός και καλόκαρδος, χαμογελαστός και αυθόρμητος, έκρυβες μέσα σου ευγένεια ψυχής και χαρακτήρος. Κακία, μίσος και αλαζονεία δεν χωρούσαν στην ψυχή σου, δεν υπήρχαν στο μυαλό σου δεν ταίριαζαν στο χαρακτήρα

σου. Αυτός ήσουν και έτσι θα μένεις πάντα στο νου και στην καρδιά μας.

Έζησες μια δύσκολη και πολυβασανισμένη ζωή αδελφέ μου. Ήσουν το πρώτο παιδί μιας φτώχης και πολύτεκνης οικογένειας, και από τα πρώτα χρόνια της ζωής σου, θα έλεγα από τότε που γνώρισες τον κόσμο, ήσουν υποχρεωμένος να βοηθάς στην επιβίωση και ανατροφή και των άλλων παιδιών της οικογένειας που ακολουθούσαν. Τόσο τα παιδικά όσο και τα νεανικά σου χρόνια τα έζησες μέσα σε μια απελπιστικά δύσκολη και δραματική εποχή.

Όταν γεννήθηκε η πατρίδα μας μόλις είχε βγει από ένα 10ετή πόλεμο και μια εθνική καταστροφή στη Μικρά Ασία. Ένεκα τούτου δεν υπήρχε καμιά κρατική βοήθεια, καμιά κοινωνική μέριμνα, καμιά υγειονομική περίθαλψη και ο αγώνας για επιβίωση ήταν τιτάνιος. Και σαν να μην έφταναν όλ' αυτά αρχίζει σε λίγο ο πόλεμος του 40-41 και η επακολουθήσασα εχθρική κατοχή που κράτησε μέχρι το 1945. Η πείνα παίρνει τότε δραματικές διαστάσεις.

Θυμάμαι ήταν Μάρτιος του 1942 όταν μας τελείωσε το κριθάρι και δεν είχαμε ψωμί. Ο πατέρας μας άρρωστος με έλκος στομάχου και συχνές γαστρορραγίες. Ήσουν τότε 18 ετών και ξεκίνησες με άλλους δύο χωριανούς μας και πήγατε με τα γαϊδουράκια στη Μεσαρά για ν' αγοράσετε και να φέρετε λίγο κριθάρι. Επτά μέρες σας πήρε να πάτε και να γυρίσετε πεζοπορία, με μύριους κινδύνους, με πείνα εκτεθειμένοι στις καιρικές συνθήκες. Κοιμόσασταν στο ύπαιθρο κάτω από δένδρα ή στην καλύτερη περίπτωση σε κάποια σπηλιά.

Το μοναδικό σου σκέπασμα για ν' αντιμετώπιζεις το κρύο, ήταν μια τριμμένη χλαίνη που κουβαλούσες, λάφυρο του πολέμου. Έφερες 30 οκάδες κριθάρι και περάσαμε με ψωμί το Πάσχα. Το ίδιο ταξίδι-μαρτύριο επανέλαβες μετά από ένα χρόνο ακριβώς το Μάρτιο του 1943 παρότι με άλλο ένα χωριανό μας.

Ανέφερα αυτές τις ιστορίες για να φανεί το μέγεθος των ταλαιπωριών που έζησες στα νεανικά σου χρόνια. Τι να πρωτοθυμηθώ και πόσα ν' απαριθμήσω αδελφέ μου, που δεν έχουν τελειωμό τα βάσανα και οι ταλαιπωρίες σου στα χρόνια της νεότητος σου. Να αναφέρω τα καταναγκαστικά έργα των Γερμανών κατακτητών στο δρόμο της Μαλάζας καθώς επίσης στις γαλαρίες και τα πυροβολεία στη Δραπανοκεφάλια; Δούλεψες στην ανοικοδόμηση της Καντάνου και σ' όλο τον Αρμενιανό κάμπο, που πιστεύω, ολόκληρο τον έχεις ανασκάψει. Στο Φουρνέ τέσσερα χρόνια με τη μακαρίτισσα τη γυναίκα σου, ανασκάπατε όλες τις πορτοκαλιές και τ' αμπέλια του Φουρνέ και πάλι στους Αρμένους να σκάβεις, να χτίζεις τοίχους, να κάνεις δεσιές και να μεταβάλλεις άγωνα χωράφια σε μπαξέδες.

Η κατάσταση καλύτερευσε στη 10ετία του 70. Αλλά τότε άλλα δεινά σε βρήκαν. Έχασες τον πρώτο γιο σου, το Γιώργο σου σε τροχαίο δυστύχημα και από τότε άρχισε η κατάρρευση της γυναίκας σου. Τυφλώθηκε και πριν από πέντε χρόνια έφυγε από τη ζωή αφήνοντας σε μονάχο να παλεύεις.

Έτσι έφτασες στη σημαδιακή μέρα της 28ης του περασμένου Νοέμβρη που σε χτύπησε ο κεραυνός του εγκεφαλικού και σε άφησε ολικά ανάπηρο άφωνο και σχεδόν νεκρό.

Αυτή ήταν η ζωή σου αδελφέ μου. Μια ζωή οδύσσεια, μια ζωή γεμάτη βάσανα, πίκρες και στεναχωρίες, με ελάχιστες μόνο χαρές. Όμως ευτύχησες να ιδείς τα παιδιά σου απεκατεστημένα και ευτυχημένα καθώς και τα εγγόνια σου.

Γνώρισες και δισέγγονα και από αυτή την άποψη, πιστεύω, ότι φεύγεις ευχαριστημένος γιατί εξεπλήρωσες τον προορισμό σου σαν άνθρωπος και έπραξες το καθήκον σου σαν πατέρα και παλπού.

Είθε ο πανάγαθος θεός να τάξει την ψυχή σου εν σκηναίς δικαίων και βάλαμο παρηγοριάς να στέλνει στις καρδιές των παιδιών σου.

Αιωνία σου η μνήμη αδελφέ μου Μανώλη.

Εγραψαν στην "Ε"

Αρμένιοι τη 21-1-2007

Έλαβα την Ελευθερόπολη, την εδιάβασα και είδα να γράφει η Ελένη Βαγιωνάκη καλά λόγια για τον Πλάτανο της πλατείας και θα ήθελα και εγώ να συμπληρώσω ένα μικρό αλλά σπουδαίο ιστορικό αυτού του Πλατάνου το οποίο δεν ξέρουν οι νέοι.

Το 1941 όταν οι Γερμανοί κατέλαβαν την Κρήτη, κατέλαβαν και το χωριό μας. Ίδρυσαν

φρουραρχείο στο σπίτι του Τερεζάκη του Τάσου. Κάποια μέρα φώναξε ο φρουραρχος τον τότε πρόεδρο της κοινότητας που ήταν ο Καλλιβρετάκης Στέλιος του Χαρίδημου και του είπε ότι εδώ ο δρόμος είναι στενός και δεν χωρούν τα μεγάλα αυτοκίνητα και πρέπει να κοπεί ή ο πλάτανος ή το ιερό της εκκλησίας. Ο πρόεδρος ήρθε σε δύσκολη θέση και εκάλεσε όλους του χωριανούς στην πλατεία και τους είπε: «Χωριανοί με κάλεσε ο φρουραρχος και μου είπε ότι πρέπει να κόψουμε ή τον πλάτανο ή το ιερό της εκκλησίας». Τότε όλοι μαζί φώναξαν: «Όχι τον πλάτανο είναι στολίδι του χωριού μας». Ποιος όμως θα έκοβε το ιερό που φοβότανε τον Άγιο Ιωάννη; Τότε παρουσιάστηκε ο Ευθύμης Χριστοδουλάκης, αδερφός του Μανώλη Μαυρογένη που άκουγε και είπε: «Χωριανοί μην στενοχωριέστε εγώ έχω προηγουμένα με τον Άγιο Ιωάννη. Όταν ήμουν μικρός και πεινούσα επήγα έσπασα το παγκάρι και πήρα 3 δεκάρες για να πάρω κουλούρια. Με είδαν όμως οι χωροφύλακες, με έπιασαν με πήγαν στο σταθμό, με έδειραν τόσο πολύ που θυμούμε ακόμα». Βρήκαν λοιπόν σκάλα και μια σκαλίδα και εχάλασε το ιερό και παρέμεινε ο πλάτανος που σήμερα απολαμβάνουμε τη δροσιά του.

Πριπάκης Δημήτριος

Χανιά 3/1/07

Αγαπητέ διευθυντά της αγαπητής μας εφημεριδούλας «Ελευθερόπολις»

Από καρδιάς σας στέλνω ευχές για το νέο έτος 2007, να είσθε καλά, να ζήσετε πολλά-πολλά χρόνια και να συνεχίσετε την πολύτιμη προσφορά σας και με την ζωή σας, και με την αξιολογή εφημερίδα σας. Πρόκειται για μια συναρπαστική «Επίσκεψη» την οποίαν με πολλή αγάπη και νοσταλγία περιμένω και με απληστία τη διαβάζω.

Είσθε αξιέπαινος και όλοι οι εκλεκτοί συνεργάτες σας.

Τιμούμε την αγάπη και την ευαισθησία σας προς την γενέτειρα σας, γενέτειρα αξιολογών ανθρώπων κάθε προσφοράς και από όποιο μετερίζι.

Στο πρόσωπο σας τιμούμε και αγαπούμε και τους Αρμένιους, και όλων των ηρωοτόκων και πνευματοτόκων ανθρώπων. Τιμή και μνήμη προς τους μεταστάντες από τη ζωή, τιμή, αγάπη προς τους μένοντες ή καταγόμενους από το όμορφο κι ευλογημένο χωριό σας με τον εκλεκτό και ενάρετο εφημέριο σας τον κ. Εμμανουήλ.

Ευχές και για την ονομαστική σας εορτή.

**Με εξαιρετική τιμή,
Αρχιμανδρίτης Ιγνάτιος Χαζηνικολάου**

Ηράκλειο 5/1/2007

Προς την εφημερίδα Ελευθερόπολις

Αγαπητή Ελευθερόπολις,

Με μεγάλη χαρά μου έλαβα σήμερα το υπ' αρ. 43 φύλλο της έγχετης εφημερίδας των Αρμενιανών, το οποίο είχατε την ευγενή καλοσύνη να μου αποστείλετε.

Η χαρά μου ήταν απεριόριστη και η τιμή που μου κάνατε ήταν πολύ μεγάλη, με το να τιμηθεί με όντως περίπλοκο άρθρο σας ο αείμνηστος ευεργέτης όλων μας Γεώργιος Ξενοδάκης, αλλά και η ταπεινότητα μου, με τα ευγενικά και πλούσια σχόλια σας, για την όποια προσφορά μου στην επαναφορά στην μνήμη μας αυτής της μεγάλης προσωπικότητας και η οποία προσωπικότητα είναι ατυχώς από ολίγον γνωστή μέχρι τελείως άγνωστη στο ευρύ κοινό τόσο της Κρήτης όσο και όλης της Ελλάδος.

Επιτρέψατε μου παρακαλώ να σας γνωστοποιήσω ότι τελείως συμβολικά για την εφημερίδα και μόνο, κατέθεσα στον λογαριασμό Νο 156/76/034-33 της Εθνικής Τραπέζης το ποσό των 100 ευρώ.

Εύχομαι να μας δώσετε εν καιρώ τω δέοντι, περισσότερα και εκτενέστερα, άρθρα σας.

**Με ιδιαίτερη τιμή και εκτίμηση
Νίκος Γ. Νταμπακάκης**

Χανιά 12-1-2007
Προς το Σύλλογο
Αρμενιανών Χανίων

Ο Χαϊνόσπηλιος φωτο με σταλαγμίτες

Αγαπητοί Φίλοι,

Σας εύχομαι καλό και δημιουργικό χρόνο με υγεία. Σας ευχαριστώ για την θαυμάσια εφημερίδα σας που έχετε την καλοσύνη να μου στέλνετε καθώς και για την δημοσίευση για το βιβλίο μου για την Κεραμιανή Μαδάρα και για το πρόσωπο μου. Έχω βγάλει άλλα οκτώ βιβλία και τώρα ετοιμάζω τρία.

Στην περιοχή του Δήμου σας ευρίσκονται τα δύο ωραιότερα, μέχρι τώρα τουλάχιστον, σπήλαια των Χανίων όπως:

α) Το Χαϊνόσπηλιο στις Γούρνες (όπου ο Άγιος Παύλος) και σε απόσταση 20 λεπτά από το τέλος του ορεινού δρόμου. Πραγματικό ανάκτορο.

β) Στο Σαμονά όπου ο φίλος αρχαιοφύλακας Κωστής Γαβριλάκης το προστάτηψε φτιάχνοντας σιδερένια πόρτα και μια ξύλινη σκάλα για την κάθοδο. Τώρα ο δήμος έχει φτιάξει μια από αλουμίνιο (απομίμηση ξύλου). Αυτό, επειδή είναι στο χωριό μέσα και δίπλα στο δρόμο είναι αξιοποιήσιμο τουριστικά. Το φανερό τμήμα του είναι μικρό αλλά μοναδικό σε ομορφιά με τη λιμνούλα και τους υπέροχους σταλακτίτες και άλλες ασβεστολιθικές μορφές. Πιο ειδικοί από εμένα λένε και συμφωνώ και εγώ ότι έχει άλλες αίθουσες συνεχόμενες όπου με διανοίξεις τεχνικές, με τρόπο που δεν θα προκαλέσουν ζημιά, θα μπορεί να αποκαλυφθεί σε όλη την υπόγεια έκταση του και να αποτελεί ένα ακόμη μνημείο της φύσης για ολόκληρη την περιοχή Χανίων. Για τον ακριβή εντοπισμό των λοιπών αιθουσών ή μέρους αυτών, μπορεί να γίνει με μηχανήματα του Πολυτεχνείου Κρήτης, με μια μικρή σχετικά δαπάνη, αλλά ως τώρα δεν προχώρησε αυτή η διαδικασία. Ίσως συμβάλετε και εσείς στον δήμο κλπ. Στο Χαϊνόσπηλιο, με προτροπή μου και μέρμνα του κ. Γαβριλάκη, τοποθετήθηκε καγκελόπορτα για να προστατευθεί από σπασίματα επισκεπτών.

Σας στέλνω λίγες φωτογραφίες από τις πολλές που έχω τραβήξει σε αυτά.

**Με φιλικούς χαιρετισμούς,
ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΕΩΡΓ. ΠΑΥΜΑΚΗΣ**

Γροικάτε τα; Κι όποιος δε μας αγαπά, να μασε θωρεί να σκα

Ο «καλός καγαθός» δάσκαλος, ποιητής και «γαζετατζής», Βαγγέλης Κακατσάκης, γνωστός κι αγαπητός πολλύ στους αναγνώστες μας, καθώς επανειλημμένα μας έχει γράψει και παινέψει το εφημεριδάκι μας.

Τούτη τη φορά όμως, την «κωλοφωθιά» (πυγο-λαμπιάδα), ως το ήμεμο χαϊδευτικά το κοπελάκι μας αυτό τ' αγαππτερό, έγραψε στο «Χανιώτικο» φύλλο του, το πολλή διαβαστερό, πως είναι, ήξει «φάρος» η κωλοφωθιά μας! Φτου μας, φτου μας, αθάβωτά μας, σκόρδα κι αγκελάμους θα του κρεμάσουμε να μη μας το μαθιάσουνε.

Και για να μην πείτε πως στα «όνειρά μας τα τρελά», πούηγε και το τραγούδι το παλιό, (εμάς των πολλή παλιώ γερόντω), τα 'δαμε, διαβάστε το το γραφτό του το ίδιο, κι ο Θεός να τότε βήλει και να τον ευηογεί φαμελιακώς. Το στεφάνι του περιίττου, την Ευδοκία, κι ας εγύρευε οπέρυσι να μάσε πάει στα δικαστήρια γι αποηλάνεψη, γιατί ήξει τήνε πλάνεψε με τσι μαργιοηίες και τσι ροδαρές του το μαργιοηίκο κοπελάκι μας, που με το να το καμαρώνει εκάζεψε κι εξέχασε το τσικάλη στην παραστιά κι έκαψε το φαπτό και αφήκε νηστικό τον άντρα της, απού τση μπαταλάηιε και τση γούσγουντανε, γιατί δεν ήβρε μαγερεμένο φαί, σαν εσκόηασε απού το δασκαήικι και το σκαπέτι του χαριού κι εγύρισε πεινασμένος στο τσαρδί του.

Ο Γέρος Χ.

Εύφημες μνείες Μια εφημερίδα φάρος

Την βρήκα στο γραφείο μου ετοιμάζοντας τις «Εύφημες μνείες» ξεχασμένη μέσα σε μια στίβα απο χαρτιά και βιβλία. Όχι δεν την είχα διαβάσει με το που την είχα πάρει, παραμονές Χριστουγέννων, στα χέρια μου, παράξενο πράγμα πώς μου ξέφυγε και αμ έργον, γραμμή για «το γραμματσάκι του γέρω», μία απο τις στήλες που κρατά ο και δικός μας Χαράηαμος Μπουρνάζος, με την υπογραφή ο «Γέρω-Χαράηαμος» κάτω απο το υπέροχο «Χαιρετώ σας κι αγαπώ σας». Όπως πάντα γέηια μέχρι δακρύων. «Για τον χοίρο τον Σακόραφο, τον ...παιδονόμο και το ...μεθύσι του», αυτήν την φορά.

Αμέσως μετά μια καλή καλή στάση στην «ροδαρά» του, τα ρόδα της οποίας (μαντινάδες, παροιμίες, αθιβοήες και καθαρογήωσσιδία), τα κορφολογά απ'τα περβόηια ως Χαράηαμος Εηευθεροποήιτης. Και βέβαια περιδιάβαση-ανάγνωση όλων των σεηίδων της, μία προς μία απο την πρώτη μέχρι και την εικοστή. Για το με αριθμό 43, τεηευταίο, φύλλο της τρίμηνης περιοδικής έκδοσης του Συηηλόγου Αρμενιανών Χανίων, «Ο Κριτοβουηίδης» της «Εηευθεροποήεως», (εκδότης-διευθυντής ο Γιάννης Τσακίρακις και μέηη της Συντακτικής Επιτροπής εκτός απ'τον ίδιο και τον Χαράηαμο Μπουρνάζο και οι Κική Βασσάηου, Βασίηης Κουρομηεηάκης, Σοφία Μ. Τερεζάκη, Εηέννη Τσιτσιριήδη και Γιώργος Χαηβαδάκης), ο ήλογος. Για τη με διαφορά καλύτερη εφημερίδα στο είδος της εξ'όσων γνωρίζω. Μία εφημερίδα -φάρος για όλους αρμενιανούς και μη, αναγνώστες της, με παρεηθόν, παρόν και σίγουρα μέηηον. Παρά τις όποιες τυχόν αρνητικές σκέψηεις ...

Βαγγέηης Θ. Κακατσάκης,
«Χανιώτικα Νέα», 15-1-2007

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΡΜΕΝΩΝ

Στις αρχές Ιανουαρίου ορκίστηκε το νέο Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Αρμενών. Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου εκηέκτηκε η συγχωριανή μας Ειρήνη Β. Τερεζάκη. Ενώ ο Δήμαρχος Πέτρος Βηηαχάκης όρισε Αντιδημάρχους για μια θητεία τους Σπανουδάκη Γιάννη απού το Νιο Χωριό και Βοηακάκη Μανώηη απού το Στύηο. Στη φωτογραφία το νέο Δημοτικό Συμβούηιο.

Δωρεές στην εφημερίδα μας

Το περασμένο τρίμηνο ήάβαμε απού τους αγαπητούς αναγνώστες τα παρακάτω ποσά ως οικονομική ενίσχυση της εφημερίδας μας.

Παπαδημητρίου Νίκος	20	Μιχεηογιάννης Σήφης	30
Ανώνυμος	50	Κουρομηεηάκης Βασίηης	50
Πριπάκη Εηισάβετ	20	Βαγιωνάκης Γεώργιος του Ιωάννου	50
Ζουμπάκης Κώστας	20	Βαγιωνάκης Ιωάννης	50
Προεστάκης Ιωάννης		Βαγιωνάκη - Κοντογιώργη Σοφία	50
στη μνήμη του αδερφού του Μανώηη	100	Καβρουηάκης Βαγγέηης	30
Μπουντάκη Τάκη	40	Μπουρνάζος Χαράηαμος	50
Ξυποηιτάκη Φώτη	20	Καβρουηάκη Ευαγγελία	20
Βαηιιώτης Θεόδωρος	50	Καβρουηάκη Αικατερίνη	20
Μπουηιτσάκη Μαριάννη		Καβρουηάκης Δημήτρης	20
& Καστρινάκης Γιώργος	50	Παυηάκη Έηση	20
Βενιεράκης Σπύρος	30	Κοτίδης Βασίηης	20
Λουράκης Γιάννης	60	Γαηανάκης Γιώργος	50
Νταμπακάκης Νίκος	100	Τσιτσιριήδης Μανώηης	20
Σταματάτος Γιάννης	50	Χριστοδουηάκη Εηηίδα	50
Μπουντάκης Γιάννης	50	Μαρινάκη Γεωργία	30
Ανώνυμος	25	Κουτσοπαάκης Παύηος του Αντωνίου	50
Τερεζάκης Ιωάννη του Παντεηή	50	Καβρουηάκης Κωστής	50
Τερεζάκης Χρήστος του Ιωάννη	25	Μαραγκουδάκης Γιάννης	20
Τσιριγώτη Μαρία	30	Βασσάηος Μιχάηης	20
Ζαβραδινού Εηηίδα	30	Κουρομηεηάκης Γιώργος	20
Μαρινάκη Αηηνά	20	Πατηνωτάκης Γιάννης	30
Βιριράκης Δημοσθένης	30	Βεζάκης Νίκος	20
Καβρουηάκης Εμμανουήη	20	Πατσουράκης Ευτύχης	20
Παπαγιαννάκης Σπύρος	30	Τζαμαριουδάκης Ιωάννης	20
Αηβανός Γιώργος	30	Μαμαηουκάκη - Φρεσκάκη Χρυσούηα	40
Κουτσοπαάκης Θόδωρος	600	Δαραβέηα Ζαχαρένια	20
Κουτσοπαάκη - Τσαμίδου Αντωνία	20	Βαγιωνάκη Εηέννη του Γεωργίου	30
Κουτσοπαάκη - Βοηανάκη Εηισάβετ	20	Κουρομηεηάκης Κωστής	20
Κουτσοπαάκη - Καηαμπόκα Μαρία	20	Τερεζάκης Αντώνης	100
Χαιρετάκη Αικατερίνη του Αντωνίου	50	Τσιτσιριήδης Στρατής	50
Τερεζάκης Μιχάηης	30	Καρβουνάκης Μιχάηης	50
Μέρμηγκα Μαρία	15	Βιριράκη - Θεοδοσάκη Μαργαρίτα	60
Ανώνυμος	20		
Φατούρου Ασπασία	20	Τους ευχαριστούμε όλους θερμά.	